

ثبت: ۷۱۵
بهمن ۱۴۰۰
دوره یازدهم - سال دوم
مسلسل: ۱۸۲۱۲

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور: ۸. بودجه شرکت‌های دولتی

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات بخش عمومی

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

مسلسل: ۱۸۲۱۲
کد موضوعی: ۲۳۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور ۸. بودجه شرکت‌های دولتی

نام دفتر: مطالعات بخش عمومی (گروه شرکت‌های دولتی و مدیریت دارایی‌های عمومی)

تهیه و تدوین: مهتاب قراخانو

ناظران علمی: سیدعلی روحانی، سیدمحمدحسین فاطمی، علی افضلی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. بودجه
۲. شرکت‌های دولتی
۳. منابع و مصارف
۴. پیوست ۳
۵. تبصره «۲»

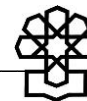

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۱/۲۸

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۳.....	۱. تصویر کلان بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت
۳.....	۱-۱. تعداد شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت
۵.....	۱-۲. منابع و مصارف شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت
۶.....	۲. بررسی برخی اقلام صورت منابع و مصارف شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت
۶.....	۲-۱. درآمد و هزینه
۸.....	۲-۲. مالیات و سود سهام
۱۰.....	۲-۳. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و هزینه‌های سرمایه‌ای
۱۲.....	۲-۴. زیان و کمک زیان (اعتبارات هزینه‌ای)
۱۴.....	۲-۵. تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی و خارجی و بازپرداخت آنها
۱۶.....	۳. بدهی و مطالبات شرکت‌های دولتی
۱۸.....	۴. شرکت‌های زیر ۵۰ درصد
۱۹.....	۵. غیرواقعی بودن بودجه شرکت‌های دولتی
۲۳.....	۶. بررسی برخی احکام مرتبط با شرکت‌های دولتی در قانون ۱۴۰۰ و لایحه ۱۴۰۱
۲۳.....	۶-۱. تبصره «۲»
۲۳.....	۶-۱-۱. بند «ه»
۲۵.....	۶-۱-۲. بند «ی»
۲۹.....	۶-۱-۳. بند «ط»
۳۰.....	۶-۲. بند «د» تبصره «۲۰»
۳۱.....	جمع‌بندی
۳۲.....	پیوست
۳۲.....	منابع و مأخذ

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور ۸. بودجه شرکت‌های دولتی

چکیده

در پیوست ۳ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، بودجه ۳۷۶ شرکت دولتی (۳۵۱ شرکت سودده و ۲۵ شرکت زیان‌ده) درج شده است. نکته قابل توجه در این خصوص، کاهش شرکت‌های زیان‌ده از ۵۹ شرکت در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، به ۲۵ شرکت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ است. این درحالی است که براساس گزارش عملکرد شش‌ماهه ابتدای سال ۱۴۰۰، تعداد ۱۶۳ شرکت دولتی زیان‌ده هستند و درج بودجه شرکت‌های زیان‌ده به صورت سربه‌سر و کمتر از تعداد واقعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، باعث عدم شفافیت و غیرواقعی شدن بودجه شرکت‌های دولتی می‌شود.

جمع کل منابع و مصارف شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ۴۲ درصد نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد داشته است. به غیر از اقلام اعتبارات هزینه‌ای، سایر حساب‌های تخصیص سود و افزایش دارایی‌های جاری که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون سال ۱۴۰۰ کاهش یافته‌اند، سایر اقلام منابع و مصارف شرکت‌های دولتی افزایش یافته است. اقلام درآمد (۴۲ درصد) و سایر دریافت‌ها (۵۵ درصد) در سمت منابع و بازپرداخت تسهیلات و سایر وام‌های داخلی (۸۴ درصد) و سود سهام (۷۰ درصد) در سمت مصارف، دارای بیشترین رشد نسبت به سایر اقلام هستند.

در خصوص شرکت‌هایی که سهام دولت در آنها زیر ۵۰ درصد است، ۱۰ میلیارد ریال سود در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در نظر گرفته شده است که با رقم مصوب سال ۱۴۰۰، برابر است. براساس گزارش خزانه‌داری کل کشور تا پایان مهرماه سال جاری، دولت در ۵۷۷ شرکت زیر ۵۰ درصد سهام دارد که مانده بدهی شرکت‌های مذکور به دولت بابت سود سهام حدود ۲۸ هزار میلیارد ریال است.

یکی از شواهد غیرواقعی بودن بودجه شرکت‌های دولتی، تغییر ارقام بودجه مذکور از زمان ارائه آن توسط سازمان برنامه و بودجه کل کشور در ۱۵ آبان‌ماه هر سال تا اصلاحیه بودجه شرکت‌های دولتی توسط مجامع آنها و در نهایت انحراف عملکرد از میزان مصوب است. در واقع ارقام بودجه شرکت‌های دولتی در ۵ مقطع زمانی مختلف قابل بررسی است:

۱. ارائه بودجه پیشنهادی توسط سازمان برنامه و بودجه حداکثر تا ۱۵ آبان‌ماه.

۲. ارائه پیوست ۳ منضم به لایحه بودجه در اواسط آذرماه توسط دولت.

۳. تصویب پیوست ۳ بودجه توسط مجلس شورای اسلامی.

۴. اصلاحیه بودجه شرکت‌های دولتی توسط مجامع آنها.

۵. عملکرد بودجه شرکت‌های دولتی.

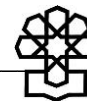
در بررسی بودجه شرکت‌های دولتی در سال ۱۳۹۹ براساس ۵ مقطع زمانی فوق، انحرافات بیش از ۲۰۰۰ درصد در برخی اقلام قابل مشاهده است.

مقدمه

در یک نگاه اجمالی به پیوست ۳ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مشخص می‌شود که حجم اطلاعات ارائه شده در پیوست مذکور نسبت به سال‌های گذشته کاهش یافته است. فهرست طرح‌های سازمان‌های توسعه‌ای موضوع تبصره «۳» بند «الف» ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی^۱، برای اولین بار در پیوست ۳ بودجه سال ۱۳۹۹ ارائه شد (هرچند به صورت ناقص)، ولی فهرست مذکور از پیوست ۳ لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ حذف شد و در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نیز مورد توجه قرار نگرفته و هیچ اطلاعاتی درباره طرح‌های سازمان‌های توسعه‌ای درج نشده است. از تغییرات دیگر پیوست ۳، حذف اطلاعات شرکت‌هایی است که مجموع سهام دولت و دستگاه‌های زیرمجموعه دولتی در آنها کمتر از ۵۰ درصد است. متأسفانه با حذف تکلیف سازمان برنامه و بودجه کشور در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ از ادامه بند «ج» تبصره «۲»، قانون بودجه سال ۱۴۰۰ برای ارائه اطلاعات مذکور، لیست شرکت‌هایی که سهام دولت در آنها کمتر از ۵۰ درصد است، در پیوست ۳ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ ارائه نشده است.

بجز حذف ۲ فهرست فوق از پیوست ۳ لایحه بودجه، تغییراتی که در پیوست مذکور صورت گرفته، به افزایش (و در تعداد محدودی کاهش) اقلام مندرج در بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت محدود می‌شود. در این گزارش برای ایجاد تصویر دقیق‌تری از تغییرات مذکور، ابتدا تصویر کلان بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت از حیث تعداد و منابع و مصارف ارائه شده است. در بخش دوم گزارش، برخی اقلام صورت منابع و مصارف شرکت‌های دولتی، مانند درآمد و هزینه، مالیات و سود سهام، اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و هزینه‌های سرمایه‌ای، زیان و کمک زیان (اعتبارات هزینه‌ای) و تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی و خارجی و بازپرداخت آنها مورد بررسی قرار گرفته و رتبه‌بندی شرکت‌ها در هریک از اقلام مذکور ارائه شده است. در بخش سوم گزارش موضوع بدهی و مطالبات شرکت‌های دولتی و در بخش چهارم گزارش، شرکت‌هایی با سهام دولتی زیر ۵۰ درصد بررسی شده که در هر دو بخش مذکور، اطلاعاتی فراتر از آنچه در پیوست ۳

۱. [...] دولت (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور) موظف است فهرست و مشخصات این طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها [طرح‌های سازمان‌های توسعه‌ای] را همه‌ساله به صورت جداگانه و پیوست لوایح بودجه سنواری به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند.

لوايح بودجه سنواتي درج مي‌شود، مورد توجه قرار گرفته است. در بخش پنجم گزارش شواهدی از غيرواقعی بودن بودجه شرکت‌های دولتی در پيوست ۳ لوايح بودجه سنواتي ارائه شده است. بخش ششم نیز به بررسی برخی تبصره‌های مرتبط با شرکت‌های دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (عملکرد) و لايحه بودجه سال ۱۴۰۱ اختصاص داده شده و برخی پیشنهادهاي اصلاحی مرتبط با آنها ارائه شده است.

۱. تصوير کلان بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

منابع و مصارف شرکت‌های دولتی (مشمول بر شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت) در جدول ۱۱ لايحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور منعکس شده است. در جدول ۱-۱۱ منابع و مصارف شرکت‌های دولتی، در جدول ۲-۱۱ منابع و مصارف بانک‌ها و در جدول ۳-۱۱ منابع و مصارف مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت آمده است. با توجه به مجموعه این جداول و تعداد شرکت‌های دولتی در پيوست ۳ لايحه بودجه سال ۱۴۰۱، می‌توان تصویری کلی از وضعیت شرکت‌های دولتی از حیث تعداد و منابع و مصارف آنها ارائه کرد که در ادامه به آن پرداخته شده است.

۱-۱. تعداد شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

در جدول ۱، تعداد شرکت‌های دولتی در پيوست ۳ منضم به لايحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ نشان داده شده است. براساس جدول مذکور، تعداد کل شرکت‌های دولتی در لايحه بودجه سال ۱۴۰۱، با کاهش ۹ عددی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ مواجه بوده است. ۹ شرکت غله و خدمات بازرگانی مناطق ۳، ۵، ۶، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲ و ۱۴ و سازمان هواپیمایی کشور از فهرست شرکت‌های سودده و سربه‌سر اقتصادی خارج شده و صندوق ملی مسکن به فهرست شرکت‌های مسکن، عمران شهری و روستایی اضافه شده است. صندوق ملی مسکن که در اجرای ماده (۳) قانون جهش تولید مسکن (مصوب ۱۳۸۷/۵/۱۴۰۰)^۱ تشکیل می‌شود، صد درصد دولتی بوده و در ردیف مربوطه در پيوست ۳ لايحه بودجه سال ۱۴۰۱، رقم ۸۰ هزار میلیارد ریال در ستون درآمد و هزینه آن ثبت شده و در سایر ستون‌ها، رقم صفر درج گردیده است.

۱. ماده (۳) - «صندوق ملی مسکن» به‌منظور ایجاد هم‌افزایی، تقویت توان حمایتی و تخصیص بهینه منابع مالی بخش مسکن، با کارکرد تجمیع و تخصیص منابع مالی موضوع این قانون، حداکثر تا سه ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون تشکیل می‌گردد. منابع این صندوق از محل منابع حاصل از واگذاری زمین‌های موضوع این قانون و منابع وصولی مربوط به اجاره ۹۹ ساله، مالیات‌های مرتبط با حوزه زمین، مسکن، مستغلات و ساختمان، منابع پیش‌بینی شده برای بخش مسکن در قوانین بودجه سنواتی، منابع حاصل از بازگشت یا امهال اصل و فرع خطوط اعتباری مسکن مهر، اقساط برگشتی صندوق پس‌انداز مسکن یکم در هر سال، کمک‌های خیرین و سایر منابعی که در اساسنامه صندوق پیش‌بینی می‌گردد، تأمین می‌شود و به مصارف صندوق از جمله پارانه سود تسهیلات، تخفیف در هزینه صدور و تمدید پروانه ساختمانی، گواهی پایان‌کار ساختمان، هزینه‌های تأمین و انتقال زیرساخت و مشارکت در ایجاد امکانات، خدمات روبنایی و کاربری‌های غیرانتفاعی (آموزشی، مذهبی، درمانی، فضای سبز، فرهنگی، ورزشی و تجهیزات شهری) در توسعه شهری ایجاد شده برای پروژه‌های مسکونی موضوع این قانون اختصاص می‌یابد.

اموال و دارایی‌های این صندوق متعلق به دولت جمهوری اسلامی ایران است. صندوق در وزارت راه و شهرسازی مستقر است و در تهران و در هیچ‌یک از شهرها شعبه دیگری ندارد.

شایان ذکر است که براساس ماده مذکور، مقرر شده منابع صندوق از محل منابع حاصل از واگذاری زمین‌های موضوع قانون مذکور و منابع وصولی مربوط به اجاره ۹۹ ساله و ... تأمین شود. این درحالی است که با وجود تصریح قانون در خصوص محل تأمین منابع صندوق مذکور، منابع دیگری برای صندوق ملی مسکن در لایحه ۱۴۰۱ در نظر گرفته شده که ۵۰ هزار میلیارد ریال آن در ردیف ۲۳ تبصره «۱۴» لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (موضوع هدفمندسازی یارانه‌ها) و ۴۰۰ میلیارد ریال در جزء ۷ ردیف ۵۳۰۰۰۰ جدول ۹ (نیم درصد درآمد بانک‌های کشور) دیده شده است.^۱

از دیگر تغییرات می‌توان به خروج ۳۶ شرکت، شامل ۱۴ شرکت آب منطقه‌ای، ۱۳ شرکت برق منطقه‌ای و ۹ گاز استانی از فهرست شرکت‌های زیان‌ده و اضافه شدن آنها به فهرست شرکت‌های سودده اشاره کرد. بالعکس شرکت توسعه کاربرد پرتوها از فهرست شرکت‌های سودده به شرکت‌های زیان‌ده انتقال یافته است. ۳۱ شرکت آب و فاضلاب روستایی با درج رقم صفر در بودجه آنها، در فهرست شرکت‌های سودده و سربه‌سر پیوست ۳ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ قرار گرفته‌اند. این درحالی است که بنابه مصوبه شورای عالی اداری در سال ۱۳۹۸، وظایف و مأموریت‌های ۳۱ شرکت آب و فاضلاب روستایی به شرکت‌های آب و فاضلاب شهری محول گردیده، ولی هنوز انتقال نهایی و اعلام ختم فعالیت شرکت‌های مذکور صورت نپذیرفته و بودجه آنها به صورت صفر در فهرست شرکت‌های سودده و سربه سر درج شده که باعث غیرواقعی شدن تعداد شرکت‌های سودده و سربه‌سر در پیوست ۳ لایحه بودجه می‌شود. شایان ذکر است که پس از تصویب ادغام آب و فاضلاب‌های روستایی در شرکت‌های آب و فاضلاب شهری و فعالیت شرکت‌های ادغام شده مذکور در قالب آب و فاضلاب‌های استانی، مجدداً طرح «استقلال شرکت‌های آب و فاضلاب روستایی از آب و فاضلاب شهری» در تیرماه ۱۳۹۹ اعلام وصول شده است.

۱. همچنین براساس جزء «۱» بند «الف» تبصره «۱۱» لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، وزارت راه و شهرسازی مجاز است تا سقف ۱۰۰ هزار میلیارد ریال از محل محل منابع داخلی و یا تهاثر اراضی و املاک متعلق به شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید، سازمان ملی زمین و مسکن و شرکت بازآفرینی شهری ایران را از طریق صندوق ملی مسکن صرف امور همچون عملیات آماده‌سازی، محوطه‌سازی، ... و سایر موارد پیش‌بینی شده در قانون جهش تولید مسکن نماید.

جدول ۱. تعداد شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت
در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

لایحه بودجه سال ۱۴۰۱			قانون بودجه سال ۱۴۰۰			امور	شرکت‌های دولتی
مجموع	زیان‌ده	سودده	مجموع	زیان‌ده	سودده		
۶	-	۶	۶	-	۶	خدمات عمومی	
۱۵	-	۱۵	۱۵	-	۱۵	دفاعی و امنیتی	
۲۷۳	۲۰	۲۵۳	۲۸۳	۵۵	۲۲۸	اقتصادی	
۵۷	-	۵۷	۵۶	-	۵۶	مسکن، عمران شهری و روستایی	
۱	-	۱	۱	-	۱	سلامت	
۱۱	۳	۸	۱۱	۳	۸	فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری	
۲	-	۲	۲	-	۲	رفاه اجتماعی	
	۲۳	۳۴۲		۵۸	۳۱۶	جمع شرکت‌های دولتی به تفکیک سودده و زیان‌ده	
	۳۶۵			۳۷۴		جمع کل شرکت‌های سودده و زیان‌ده	
	۲	۷		۱	۸	بانک	
	۲			۲		مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت	
	۳۷۶			۳۸۵		جمع کل شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت	

مأخذ: محاسبات پژوهش.

۲-۱. منابع و مصارف شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

منابع و مصارف شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ در جدول ۲ نشان داده شده است. براساس جدول مذکور، جمع کل منابع و مصارف شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ۴۲ درصد نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد داشته است. به غیر از اقلام اعتبارات هزینه‌ای، سایر حساب‌های تخصیص سود و افزایش دارایی‌های جاری که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون سال ۱۴۰۰ کاهش یافته‌اند، سایر اقلام منابع و مصارف شرکت‌های دولتی افزایش یافته است که برخی از آنها در بخش بعدی گزارش بررسی شده است.

جدول ۲. صورت منابع و مصارف شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال)

منابع	قانون ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	درصد رشد	مصارف	قانون ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	درصد رشد
درآمد	۱۱۴۱۱	۱۶۳۰۶	۴۳	هزینه‌ها	۱۰۸۳۶	۱۵۱۶۳	۴۰
اعتبارات هزینه‌ای	۷۳	۶۹	-۵	مالیات	۷۲	۱۱۶	۶۱
اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای	۲۶۹	۳۴۳	۲۷	۵۰ درصد سود ویژه	۹۴	۱۴۸	۵۷
تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی	۸۴۷	۱۱۶۳	۳۷	سود سهام	۵۹	۱۰۱	۷۰
وام خارجی	۶۱۸	۷۴۰	۲۰	سایر حساب‌های تخصیص سود	۱	۰	-۳۸
دارایی‌های جاری	۵۳۵	۶۶۱	۲۴	بازپرداخت تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی	۶۶۵	۱۲۲۳	۸۴
سایر دریافت‌ها	۱۹۶۱	۳۰۳۲	۵۵	بازپرداخت وام‌های خارجی	۲۰۶	۳۵۰	۷۰
				وجوه اداره شده	۸	۱۳	۶۰
				بازپرداخت ودیعه بدهی‌ها و سایر بازپرداخت‌ها	۸۶۷	۹۳۰	۷
				هزینه‌های سرمایه‌ای	۳۲۶۱	۴۸۰۴	۴۷
				افزایش دارایی‌های جاری	۶۲	۵۸	-۶
				جمع	۱۶۱۳۱	۲۲۹۰۸	۴۲
				کسر ذخیره استهلاک منظور در هزینه جاری	۴۱۸	۵۹۳	۴۲
جمع کل	۱۵۷۱۳	۲۲۳۱۴	۴۲	جمع کل	۱۵۷۱۳	۲۲۳۱۴	۴۲

مأخذ: همان.

۲. بررسی برخی اقلام صورت منابع و مصارف شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

برای آنکه تصویر شفاف‌تری از بودجه شرکت‌های دولتی ارائه شود، برخی از اقلام مندرج در جدول منابع و مصارف شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت در ادامه بررسی شده است.

۲-۱. درآمد و هزینه

در جدول ۲، رشد درآمد و هزینه شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در مقایسه با قانون سال ۱۴۰۰ به ترتیب حدود ۴۳ و ۴۰ درصد است. تحقق درآمد و هزینه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت در شش‌ماهه ابتدای سال جاری نسبت به رقم مصوب شش‌ماهه به ترتیب حدود ۱۱۴ و ۱۲۸ درصد بوده است.

در جدول ۳، درآمد و هزینه ۱۲ شرکت دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، رشد آن نسبت به قانون سال ۱۴۰۰ و سهم درآمد و هزینه هر یک از شرکت‌ها از کل درآمد و هزینه شرکت‌های دولتی در لایحه ۱۴۰۱ نشان داده شده است. براساس جدول مذکور، حدود ۶۶ درصد کل درآمد شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، به ۱۲ شرکت جدول ۳ اختصاص دارد که مجموع درآمد شرکت‌های مذکور نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، حدود ۷۴ درصد رشد کرده است.

در گزارش دیوان محاسبات کشور^۱، علل اصلی افزایش درآمد ۱۲ شرکت مذکور، افزایش نرخ تسعیر ارز، افزایش مقادیر فروش محصولات تولیدی، افزایش قیمت فروش به دلیل رشد قیمت تمام شده (به دلیل افزایش سطح عمومی قیمت‌ها) و فروش اموال تملیکی و درخصوص بانک‌ها، افزایش تسهیلات، سپرده‌ها و خدمات بانکی ذکر شده است.

جدول ۳. رتبه‌بندی شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به لحاظ درآمدی و هزینه‌ای

(هزار میلیارد ریال - درصد)

رتبه	درآمد			هزینه			
	نام شرکت	رقم ۱۴۰۱	رشد نسبت به ۱۴۰۰	سهم از کل درآمد	نام شرکت	رقم ۱۴۰۱	رشد نسبت به ۱۴۰۰
۱	پالایش نفت آبادان	۱۹۰۹	۱۰۹	۱۲	پالایش نفت آبادان	۱۹۳۷	۱۰۹
۲	ملی نفت	۱۷۱۳	۳۷	۱۱	پالایش نفت اراک	۱۳۳۷	۱۰۶
۳	ملی گاز ایران	۱۴۴۸	۱۰۹	۹	ملی گاز ایران	۱۲۸۰	۱۲۳
۴	پالایش نفت اراک	۱۳۴۲	۱۰۵	۸	بازرگانی دولتی ایران	۱۱۷۵	۱۱۵
۵	بازرگانی دولتی ایران	۱۱۷۵	۱۱۵	۷	بانک سپه	۱۰۰۱	۵
۶	بانک ملی	۷۵۹	۲۶	۵	بانک ملی	۷۸۹	۳۱
۷	بانک سپه	۶۵۱	۱۳	۴	ملی نفت	۱۰۹۹	۲۳
۸	مدیریت شبکه برق ایران	۳۰۶	۹۹	۲	پشتیبانی امور دام کشور	۳۸۴	۳۲۵
۹	پشتیبانی امور دام کشور	۳۸۴	۳۲۵	۲	بیمه مرکزی ایران	۳۵۲	۴۳
۱۰	بیمه ایران	۳۵۲	۴۳	۲	بانک کشاورزی	۳۴۵	۳۸
۱۱	بانک کشاورزی	۳۴۵	۳۸	۲	ایمیدرو	۲۹۱	۹۷
۱۲	ایمیدرو	۳۳۴	۱۱۲	۲	مدیریت شبکه برق ایران	۴۰۶	۱۰۶
	جمع	۱۱۳۸۷	۷۴	۶۶	جمع	۷۳	۹۹۹۰

مأخذ: همان.

۱. اظهارنظر درخصوص بودجه پیشنهادی سال ۱۴۰۱ شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت موضوع قانون الحاق یک تبصره به ماده (۱۸۲) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، آذرماه ۱۴۰۰.

همان‌طور که در جدول ۳ مشخص است، ۱۲ شرکتی که بیشترین درآمد را در بین ۳۷۶ شرکت دولتی دارند، ۱۲ شرکت پرهزینه نیز هستند و حدود ۶۳ درصد هزینه کل شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، به ۱۲ شرکت مذکور اختصاص دارد. در گزارش دیوان محاسبات کشور، افزایش نرخ خرید کالاهای اساسی، افزایش حقوق و مزایای پرسنلی، افزایش هزینه‌های عملیاتی فروش، تغییر روش هزینه‌های شرکت ملی گاز از فروش به حق‌العمل، هزینه‌های مالی و افزایش نرخ تسعیر ارز، افزایش سطح عمومی قیمت‌ها، افزایش بهای تمام شده خوراک و میعانات گازی تحویلی به پالایشگاه‌ها و رشد سود سپرده و هزینه کارمزد به‌عنوان دلایل افزایش هزینه ۱۲ شرکت مندرج در جدول ۳ ذکر شده است.

۲-۲. مالیات و سود سهام

در لوایح بودجه سنواتی سود سهام شرکت‌های دولتی شامل سه قلم سود سهام ابرازی، سود سهام معوقه و سود سهام شرکت‌های با سهم کمتر از پنجاه درصد بود؛ اما در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، ردیف سود سهام شرکت‌های با سهم کمتر از پنجاه درصد از جدول ۵ ماده‌واحد حذف شد و مجدداً در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، ردیف مذکور با رقم ۱۰ میلیارد ریال اضافه شد. در جدول ۴ ارقام مربوط سود سهام شرکت‌های دولتی به تفکیک سه قلم مذکور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در مقایسه با قانون سال ۱۴۰۰ و همچنین تحقق ۸ ماهه سال ۱۴۰۰ ارائه شده است. سود سهام ابرازی شرکت‌های دولتی در ۸ ماهه ابتدایی سال جاری، تحقق ۴۳ درصدی نسبت به مصوب هشت‌دوازدهم داشته است و رقم آن برای لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون سال ۱۴۰۰، حدود ۶۳ درصد رشد کرده است. رقم مصوب سود سهام معوقه شرکت‌های دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، ۲۰۰۰ میلیارد ریال بوده که تحقق ۸ ماهه آن ۱۰۶۵۱۹ میلیارد ریال (۸۰۰۰ درصد تحقق نسبت به مصوب هشت‌دوازدهم) و بیش از ۵۰ برابر نسبت به کل رقم مصوب است که به افزایش قابل‌توجه سود محقق شده شرکت‌های پالایش نفت نسبت به میزان مصوب آن در سال ۱۳۹۹ برمی‌گردد. برای مثال، در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ برای شرکت پالایش نفت اراک، حدود ۱۹ هزار میلیارد ریال سود مصوب شده (که حدود ۹/۵ هزار میلیارد ریال آن، ۵۰ درصد سود ویژه است) اما سود تحقق یافته براساس صورت‌های مالی سال ۱۳۹۹، حدود ۲۴۰ هزار میلیارد ریال بوده (۱۲۰ هزار میلیارد ریال ۵۰ درصد سود ویژه) که مابه‌التفاوت ۵۰ درصد سود ویژه رقم مصوب و عملکرد، به‌عنوان سود معوق شناسایی شده و بخشی از آن در ۸ ماهه ابتدایی سال جاری دریافت شده است. بر این اساس به‌نظر می‌رسد به دلیل درصد تحقق بسیار بالای سود سهام معوقه شرکت‌های دولتی در سال جاری، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ رشد حدود ۶۰۰ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ برای آن در نظر گرفته شده است.

جدول ۴. سود سهام شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (میلیارد ریال/درصد)

رشد لایحه ۱۴۰۱ به قانون ۱۴۰۰ (درصد)	لایحه بودجه ۱۴۰۱	درصد تحقق	عملکرد ۸ ماهه	قانون بودجه ۱۴۰۰	عنوان	ردیف
۶۳	۲۴۶۴۵۷	۴۳	۴۳۶۹۲	۱۵۱۰۵۴	سود سهام ابرازی (۵۰ درصد سود ویژه و سود سهام شرکت نفت - علی الحساب سال جاری) کلیه شرکت‌های دولتی	۱
۵۸۷	۱۳۷۳۳	۸۰۰۰	۱۰۶۵۱۹	۲۰۰۰	سود سهام معوقه شرکت‌های دولتی	۲
۰	۱۰	۱۳۲	۸/۸	۱۰	سود سهام شرکت‌های با سهم دولتی کمتر از پنجاه درصد	۳
۷۰	۲۶۰۲۰۰	۱۴۷	۱۵۰۲۲۰	۱۵۳۰۶۴	مجموع سود سهام شرکت‌های دولتی	

مأخذ: همان.

در جدول ۵، مالیات شرکت‌های دولتی نشان داده شده است. در مجموع مالیات علی الحساب شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، رشد حدود ۶۱ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. عملکرد وصولی مالیات علی الحساب شرکت‌های دولتی در هشت ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰، حدود ۸۱ درصد مصوب هشت دوازدهم بوده است. میزان تحقق رقم مالیات عملکرد شرکت‌های دولتی نیز در ۸ ماهه ابتدایی سال، ۱۴۲ درصد است که به نظر می‌رسد به علت تحقق بالای رقم مذکور، با رشد ۸۳ درصدی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ درج شده است.

جدول ۵. مالیات شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور (هزار میلیارد ریال/درصد)

رشد لایحه ۱۴۰۱ نسبت به قانون ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	درصد تحقق	عملکرد هشت ماهه	قانون ۱۴۰۰	عنوان	ردیف
۶۱	۱۱۶	۸۱	۳۹	۷۲	مالیات علی الحساب اشخاص حقوقی دولتی - وصول ماهیانه یک دوازدهم	
۸۳	۷۵	۱۴۲	۳۹	۴۱	مالیات عملکرد شرکت‌های دولتی (مربوط به سال مالی قبل)	
۶۹	۱۹۱	۱۰۳	۷۸	۱۱۳	جمع	

مأخذ: همان.

در جدول ۶، ده شرکتی که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ بیشترین سود سهام و بیشترین مالیات شرکت‌های دولتی برای آنها در نظر گرفته شده، نشان داده شده است. براساس جدول مذکور، ۱۰ شرکت از مجموع ۳۷۶ شرکت دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، بیش از ۹۰ درصد سود سهام و مالیات را پرداخت می‌کنند و سهم ۳۶۶ شرکت دیگر در مجموع از سود سهام و مالیات، کمتر از ۱۰ درصد خواهد بود.

جدول ۶. رتبه‌بندی شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به لحاظ سود سهام و مالیات

(هزار میلیارد ریال)

مالیات			سود سهام			ردیف
درصد از کل	لایحه ۱۴۰۱	نام شرکت	درصد از کل	لایحه ۱۴۰۱	نام شرکت	
۴۲	۴۹	ملی نفت	۴۰	۹۹	ملی نفت	۱
۱۴	۱۶	ملی گاز	۱۳	۳۲	ملی گاز	۲
۹	۱۱	سازمان توسعه و نوسازی معادن (ایمیدرو)	۹	۲۱	سازمان توسعه و نوسازی معادن (ایمیدرو)	۳
۹	۱۰	بانک مرکزی	۸	۲۰	بانک مرکزی	۴
۶	۸	پالایش نفت اراک	۶	۱۵	ملی صنایع پتروشیمی	۵
۳	۳	ارتباطات زیرساخت	۶	۱۵	پالایش نفت اراک	۶
۲	۳	پخش فرآورده‌های نفتی	۳	۶	ارتباطات زیرساخت	۷
۲	۲	سهامی تهیه و تولید مواد معدنی ایران	۲	۵	پخش فرآورده‌های نفتی	۸
۲	۲	ملی صنایع پتروشیمی	۲	۵	سهامی تهیه و تولید مواد معدنی ایران	۹
۲	۲	بازرگانی نفت ایران- نیکو	۱	۴	سهامی بازرگانی نفت ایران- نیکو	۱۰
۹۱	۱۰۶	جمع	۹۰	۲۲۲	جمع	

مأخذ: همان.

۳-۲. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و هزینه‌های سرمایه‌ای

در این بخش اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است. «اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای» که تحت همین عنوان در جدول منابع- مصارف شرکت‌های دولتی منعکس می‌شود، در جداول ۲۶ ستونی پیوست ۳، در ستون «منابع عمومی دولت» که بخشی از حساب‌های سرمایه‌ای (منابع) است، منعکس می‌شود. براساس جدول ۷، اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه ۱۴۰۱، حدود ۳۴۳ هزار میلیارد ریال است که نسبت به قانون سال ۱۴۰۰، ۲۷ درصد رشد کرده است. هزینه‌های سرمایه‌ای که در سمت مصارف شرکت‌های دولتی قرار می‌گیرد، جمع دو ستون «طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای» (که به دو ستون «سهم منابع عمومی دولت» و «سهم منابع داخلی» تفکیک شده است) و «هزینه‌های سرمایه‌ای از محل منابع داخلی» است. مجموع هزینه‌های سرمایه‌ای شرکت‌های دولتی در لایحه سال ۱۴۰۱، حدود ۴۸۰۴ هزار میلیارد ریال است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، ۴۷ درصد رشد کرده است. رشد قابل توجه سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شده برای شرکت‌های دولتی، در چارچوب رویکرد کلی دولت در لایحه بودجه مبنی بر دستیابی به رشد اقتصادی است. نکته مهمی که در این خصوص باید مورد توجه قرار گیرد این است که برای تحقق این

میزان سرمایه‌گذاری توسط شرکت‌های دولتی و متعاقب آن دستیابی به رشد مورد انتظار، عملاً سازوکار ویژه‌ای پیش‌بینی نشده و تنها پیش‌بینی رقم هزینه‌های سرمایه‌ای افزایش یافته و با توجه به پایین بودن رقم عملکرد هزینه‌های سرمایه‌ای شرکت‌های دولتی نسبت به میزان مصوب آن در سال‌های اخیر، در صورت عدم طراحی سازوکار متفاوتی برای تحقق این رقم در سال ۱۴۰۱، عملاً بخش قابل‌توجهی از عدد پیش‌بینی شده تحقق نخواهد یافت.

در جدول ۷ علاوه بر ارقام مربوط به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، عملکرد شش‌ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰ نیز درج شده و درصد تحقق نسبت به مصوب شش‌دوازدهم محاسبه شده است. بر این اساس، در شش‌ماهه ابتدایی سال جاری، حدود ۴۴ درصد از ارقام مصوب برای اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای از محل منابع عمومی دولت به شرکت‌های دولتی پرداخت شده است. سهم منابع داخلی شرکت‌ها ذیل ستون «طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای» در شش‌ماهه ابتدای سال ۱۴۰۰، تنها ۱۳ درصد بوده است. اما تحقق هزینه‌های سرمایه‌ای شرکت‌ها از محل منابع داخلی آنها در شش‌ماهه ابتدایی سال جاری، حدود ۷۰ درصد بوده است.

جدول ۷. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و هزینه‌های سرمایه‌ای شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰

(هزار میلیارد ریال / درصد)

عنوان	منابع		مصارف	
	منابع عمومی دولت	سهم منابع عمومی دولت	سهم منابع داخلی	هزینه‌های سرمایه‌ای از محل منابع داخلی
قانون ۱۴۰۰	۲۶۹	۲۶۹	۳۶۲	۲۶۲۹
عملکرد شش‌ماهه	۵۹	۵۹	۲۳	۹۲۵
درصد تحقق	۴۴	۴۴	۱۳	۷۰
لایحه سال ۱۴۰۱	۳۴۳	۳۴۳	۴۶۴	۳۹۹۷
رشد لایحه نسب به قانون	۲۷	۲۷	۲۸	۵۲

مأخذ: همان.

در جدول ۸ نام ۵ شرکتی که بیشترین سهم را از منابع عمومی دولت دارند، آمده است. بر این اساس ۵ شرکت در مجموع حدود ۲۹۶ هزار میلیارد ریال (۸۶ درصد از کل اعتبارات پرداختی دولت) اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای دریافت می‌کنند و باقی شرکت‌ها در مجموع سهم ۱۴ درصدی از اعتبارات دولتی دارند. شایان ذکر است که ۵ شرکت مندرج در جدول ۸، در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ نیز بالاترین سهم را اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای داشته‌اند.

جدول ۸. رتبه‌بندی شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

به لحاظ اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (هزار میلیارد ریال)

ردیف	نام شرکت	لایحه ۱۴۰۱	درصد از کل
۱	ساخت و توسعه زیربناهای حمل‌ونقل کشور	۱۱۲	۳۳
۲	مادر تخصصی مدیریت منابع آب ایران	۹۱	۲۷
۳	مهندسی آب و فاضلاب کشور	۴۹	۱۴
۴	راه‌آهن	۳۰	۹
۵	سازمان حمل‌ونقل جاده‌ای	۱۴	۴
	جمع	۲۹۶	۸۶

مأخذ: همان.

۲-۴. زیان و کمک زیان (اعتبارات هزینه‌ای)

زیان شرکت‌های دولتی از دو محل تأمین می‌شود: دارایی‌های شرکت و منابع عمومی دولت. منابع عمومی دولت که با عنوان «اعتبارات هزینه‌ای» در جدول منابع و مصارف شرکت‌های دولتی منعکس می‌شود، به استناد ماده (۶۹) قانون محاسبات عمومی^۱ به شرکت‌های زیان‌ده پرداخت می‌شود. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، حدود ۶۹ هزار میلیارد ریال اعتبار هزینه‌ای برای شرکت‌های زیان‌ده در نظر گرفته شده که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، حدود ۵ درصد کاهش یافته است (جدول ۹).

جدول ۹. اعتبارات هزینه‌ای شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰

(هزار میلیارد ریال)

اعتبارات هزینه‌ای	قانون ۱۴۰۰	عملکرد شش ماهه	درصد تحقق	لایحه ۱۴۰۱	رشد لایحه نسبت به قانون (درصد)
	۷۳	۲۹	۷۸	۶۹	-۵

مأخذ: همان.

مجموع زیان ۲۳ شرکت و ۲ بانک دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، حدود ۴۶۸ هزار میلیارد ریال است^۲ که بیش از ۹۷ درصد رقم مذکور، به ۵ بانک و شرکت مندرج در جدول ۱۰ اختصاص دارد. شایان ذکر است که براساس گزارش عملکرد شرکت‌های دولتی طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۷، ده شرکت

۱. ماده (۶۹). اعتباراتی که در قانون بودجه کل کشور به‌عنوان کمک برای عملیات جاری شرکت‌های دولتی منظور می‌شود به‌موجب حواله و درخواست وجه مقامات مجاز شرکت‌های مذکور با رعایت مقررات مربوط توسط خزانه قابل پرداخت خواهد بود. هرگاه پس از پایان سال مالی زیان شرکت براساس ترازنامه و حساب سود و زیان مصوب مجمع عمومی از مبلغ پیش‌بینی شده در بودجه مصوب مربوط کمتر باشد شرکت مکلف است ابتدا زیان حاصله را از محل منابع داخلی پیش‌بینی شده در بودجه مصوب خود تأمین و از کمک دولت فقط برای جبران باقی‌مانده زیان استفاده نماید و مازاد کمک دریافتی از دولت ناشی از تقلیل زیان پیش‌بینی شده را به حساب خزانه واریز نماید.

۲. شایان ذکر است که مجموع زیان عملکرد شرکت‌های دولتی در سال ۱۳۹۹ برای ۱۰ شرکت با بیشترین زیان، در مجموع ۷۳۷ هزار میلیارد ریال بوده است که به‌علت عدم ارائه صورت‌های مالی توسط بانک سپه، رقم مذکور غیرقطعی است.

و بانک با بیشترین زیان در هریک از سال‌های مذکور عبارتند از: بانک سپه، تولید نیروی برق حرارتی، بانک ملی، صدا و سیما، برق منطقه‌ای تهران، توسعه منابع آب و نیروی ایران، هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران، صندوق بیمه کشاورزی، بانک مسکن و سهامی پترو پارس.

همان‌طور که پیش‌تر گفته شد، زیان شرکت‌های دولتی از دو محل دارایی‌های جاری شرکت و منابع عمومی دولت تأمین می‌شود. در جدول ۱۰ منابع تأمین زیان ۵ شرکتی که سهم ۹۷ درصدی از کل زیان شرکت‌های دولتی دارند، ارائه شده است. همان‌طور که در جدول مذکور مشخص است، زیان شرکت‌های دولتی زیان‌ده عمدتاً از محل دارایی‌های جاری (ذخایر سال و سایر) تأمین می‌شود و سهم منابع عمومی دولت (اعتبارت‌های هزینه‌ای) در تأمین زیان شرکت‌های مذکور، اندک است. براساس گزارش عملکرد شرکت‌های دولتی طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۷ و شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰، به‌طور متوسط سهم منابع عمومی دولت در تأمین زیان همه شرکت‌های دولتی زیان‌ده،^۱ حدود ۱۰ درصد بوده است. همچنین حدود ۵۵ هزار میلیارد ریال از مجموع ۶۹ هزار میلیارد ریال (۸۰ درصد) اعتبارات هزینه‌ای در لایحه سال ۱۴۰۱، به سازمان‌های صدا و سیما و راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای اختصاص دارد.^۲

۱. سهم منابع عمومی دولت در تأمین زیان شرکت‌های دولتی در سال‌های ۱۳۹۷ الی ۱۳۹۹ و شش‌ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰، به‌ترتیب (۱۱، ۲۲، ۳ و ۲ درصد بوده است).

۲. شایان ذکر است که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، در جدول ۹ برای شرکت‌های آب منطقه‌ای مبلغ ۱,۰۰۰ میلیارد ریال کمک‌زیان در نظر گرفته شده است.

جدول ۱۰. منابع تأمین زیان ۵ شرکت و بانک دولتی زیان‌ده در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

(هزار میلیارد ریال)

ردیف	نام شرکت	رقم ۱۴۰۱	سهام از کل (درصد)	منابع تأمین زیان		علت زیان	
				دارایی‌های جاری	منابع عمومی دولت		
۱	بانک سپه	۳۵۰	۷۵	۳۵۰	۰	کسری قابل توجه به دلیل ادغام	
۲	صدا و سیما	۴۹	۱۰	۰	۴۹	ساختار سازمانی، تراکم نیروی انسانی و نسبت هزینه‌ها با درآمدها	
۳	بانک ملی	۳۰	۶	۳۰	۰	تسهیلات تکلیفی و معوق بودن تسهیلات سنواتی، تورم و کاهش سپرده‌گذاری به دلیل بازدهی بالاتر سایر بازارها	
۴	هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران	۱۶	۳	۱۶	۰	ساختار سازمانی نامناسب، تراکم نیروی انسانی، پرداخت حقوق بازنشستگان صندوق هما و فرسودگی ناوگان	
۵	راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای	۶	۱	۰	۶	قیمتگذاری دستوری، افزایش هزینه‌ها به دلیل انتقال معاونت راهداری و راه روستایی و ستاد سوخت وزارت راه و شهرسازی به سازمان راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای	
جمع				۴۵۱	۹۷	۳۹۶	۵۵

مآخذ: محاسبات پژوهش و گزارش دیوان محاسبات.

۵-۲. تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی و خارجی و بازپرداخت آنها

در جدول ۱۱، میزان وام و تسهیلات دریافتی شرکت‌های دولتی و میزان بازپرداخت آنها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ ارائه شده است. براساس جدول مذکور، میزان دریافت وام‌های داخلی و خارجی در مجموع حدود ۳۰ درصد و بازپرداخت آن حدود ۳۵ درصد رشد داشته است. میزان بازپرداخت تسهیلات داخلی و وام‌های خارجی به ترتیب حدود ۸۴ و ۷۰ درصد رشد داشته است. این در حالی است که در شش‌ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰، تنها ۶ درصد از تسهیلات داخلی و ۱۳ درصد از وام‌های خارجی مصوب قانون بودجه سال ۱۴۰۰ بازپرداخت شده است.

جدول ۱۱. تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی و خارجی و بازپرداخت آنها به شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰

(هزار میلیارد ریال)

عنوان	منابع			مصارف			جمع	عنوان
	تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی	وام‌های خارجی	جمع	بازپرداخت تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی	بازپرداخت وام‌های خارجی	وجوه اداره شده		
قانون ۱۴۰۰	۸۴۷	۶۱۸	۱۴۶۵	۶۶۵	۲۰۶	۸	۸۶۷	۴۶۷۵
عملکرد شش ماهه	۳۰۳	۶۶	۳۷۰	۲۰	۱۳	۰	۲۳۲	۱۰۰۵
درصد تحقق	۷۲	۲۱	۵۰	۶	۱۳	۰	۵۴	۴۳
لایحه ۱۴۰۱	۱۱۶۳	۷۴۰	۱۹۰۳	۱۲۲۳	۳۵۰	۱۳	۹۳۰	۶۳۲۳
رشد لایحه نسبت به قانون (درصد)	۳۷	۲۰	۳۰	۸۴	۷۰	۶۰	۷	۳۵

مأخذ: محاسبات پژوهش.

در جدول ۱۲، نام ۶ شرکتی که بیشترین سهم را از تسهیلات بانکی، وام‌های داخلی و وام‌های خارجی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ دارند، درج شده است. بر این اساس، از مجموع ۱۹۰۳ هزار میلیارد ریال تسهیلات دریافتی شرکت‌های دولتی در سال ۱۴۰۱، ۷۸ درصد آن به ۶ شرکت مندرج در جدول ۱۲ اختصاص دارد. شرکت ملی نفت ایران با سهم ۳۳ درصدی در رتبه نخست قرار دارد که از مجموع ۶۳۴ هزار میلیارد ریال تسهیلات در نظر گرفته شده در سال ۱۴۰۱، حدود ۵۴۲ هزار میلیارد ریال (۸۵ درصد) مربوط به وام‌های خارجی شرکت مذکور خواهد بود.

جدول ۱۲. رتبه‌بندی شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

(هزار میلیارد ریال)

به لحاظ دریافت وام‌های داخلی و خارجی

رتبیف	نام شرکت	تسهیلات بانکی	سایر وام‌های داخلی	وام‌های خارجی	مجموع	سهم از کل (درصد)
۱	ملی نفت ایران	۰	۹۲	۵۴۲	۶۳۴	۳۳
۲	بازرگانی دولتی ایران	۳۰۰	۰	۰	۳۰۰	۱۶
۳	ملی گاز ایران	۱۰	۲۶۲	۲	۲۷۴	۱۴
۴	تولید نیروی برق حرارتی	۰	۷۰	۷۲	۱۴۲	۷
۵	پالایش و پخش	۰	۷	۷۰	۷۷	۴
۶	توسعه منابع آب و نیروی ایران	۵	۳۰	۲۰	۵۵	۳
	جمع	۳۱۵	۴۶۱	۷۰۶	۱۴۸۲	۷۸

مأخذ: همان.

۳. بدهی و مطالبات شرکت‌های دولتی

در جدول ۱۳، سهم هریک از شرکت‌های دولتی از مجموع بدهی شرکت‌های دولتی نمایش داده شده است. براساس جدول مذکور، حدود نیمی از بدهی شرکت‌های دولتی مربوط به شرکت ملی نفت ایران است که به بانک مرکزی و سایر بانک‌ها و صندوق توسعه ملی بدهکار است.

جدول ۱۳. سهم بدهی شرکت‌های دولتی تا تاریخ ۱۴۰۰/۳/۳۱

ردیف	نام شرکت	سهم
۱	بدهی شرکت ملی نفت ایران به بانک مرکزی و سایر بانک‌ها	۳۰/۷
۲	بدهی شرکت ملی نفت ایران به صندوق توسعه ملی	۱۸/۶
۳	بدهی شرکت ملی پالایش و پخش به بانک مرکزی و بانک ملت	۹/۳
۴	بدهی شرکت توسعه منابع آب و نیروی ایران به بانک مرکزی و سایر بانک‌های داخلی و خارجی	۵/۹
۵	بدهی شرکت ملی پالایش و پخش به اشخاص حقوقی خارجی	۴/۵
۶	بدهی شرکت نفت و گاز پارس به بانک‌های خصوصی و دولتی	۴/۴
۷	بدهی شرکت مادر تخصصی تولید نیروی برق حرارتی به شرکت‌های تولید برق خصوصی	۲/۸
۸	بدهی شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران به بانک مرکزی و سایر بانک‌ها	۲/۸
۹	بدهی شرکت مادر تخصصی تولید برق حرارتی به بانک مرکزی و سایر بانک‌ها	۲
۱۰	بدهی شرکت راه‌آهن به بانک مرکزی و سایر بانک‌ها	۱/۷
۱۱	بدهی سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران به بانک مرکزی و بانک صنعت و معدن	۱/۷
۱۲	بدهی شرکت تولید، انتقال و توزیع نیروی برق ایران توانیر به شرکت‌های خصوصی	۱/۶
۱۳	بدهی شرکت تولید، انتقال و توزیع نیروی برق ایران توانیر به بانک مرکزی	۱/۲
۱۴	سایر بدهی شرکت‌های دولتی	۱۳
	جمع	۱۰۰

مأخذ: گزارش دیوان محاسبات کشور.

علاوه بر بدهی شرکت‌های دولتی به بانک مرکزی و سایر بانک‌های داخلی و خارجی، شرکت‌های خصوصی و... شرکت‌های مذکور بابت موضوعات مختلفی از جمله سود سهام، مالیات، وام موضوع ماده (۳۲) قانون برنامه و بودجه و ... یا به دولت بدهکار یا از آن طلبکار هستند. در جدول ۱۴ مطالبات دولت از شرکت‌های دولتی مورد توجه قرار گرفته است. در جدول مذکور، ۱۰ شرکت با بیشترین بدهی به خزانه بابت سود سهام و وام ماده (۳۲) قانون برنامه و بودجه و همچنین ۴ شرکت بدهکار به دولت بابت منابع حاصل از ارزش نفت خام، منابع ارزی ناشی از افزایش قیمت و وام‌های داخلی تا پایان مقطع ۳۱ شهریورماه ۱۴۰۰ درج شده‌اند.

جدول ۱۴. رتبه‌بندی شرکت‌ها به لحاظ بدهی شرکت‌های مذکور به دولت تا تاریخ ۱۴۰۰/۶/۳۱

ردیف	نام شرکت	بدهی شرکت‌های دولتی به خزانه	نام شرکت	بدهی شرکت‌های دولتی به دولت
۱	پالایش نفت امام خمینی	سود سهام	ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی	منابع حاصل از ارزش نفت خام
۲	تولید و توسعه انرژی اتمی	وام ماده (۳۲) قانون برنامه و بودجه	ملی نفت ایران	منابع حاصل از ارزش نفت خام
۳	پالایش نفت آبادان	سود سهام	ملی گاز ایران	منابع ارزی ناشی از افزایش قیمت و مقدار صادرات نفت خام و میعانات گازی
۴	دریانوردی	سود سهام	راه‌آهن جمهوری اسلامی	منابع حاصل از اصل وام‌های داخلی دولت
۵	تهیه و تولید مواد معدنی ایران	سود سهام		
۶	بازرگانی نفت ایران	سود سهام		
۷	مادر تخصصی فرودگاه‌ها و ناوبری هوایی	سود سهام		
۸	پست بانک	سود سهام		
۹	شرکت ملی نفت ایران	سود سهام		
۱۰	آلومینای ایران	سود سهام		

مأخذ: پیوست منضم به نامه شماره ۱۰۸۱۲/۱۰۸۱۰/۱۳۱۰۰-۸۲ مورخ ۱۴۰۰/۹/۸ خزانه‌داری کل کشور.

در خصوص مطالبه شرکت‌های دولتی از دولت بابت مالیات و سود سهام، با توجه به اطلاعات دریافت شده از خزانه‌داری کل کشور، امکان دسترسی به اطلاعات تفکیکی وجود نداشته و مجموع بدهی دولت به شرکت‌های دولتی ملاک عمل قرار گرفته است. در جدول ۱۵، نام ۱۰ شرکتی که بیشترین مطالبات را از دولت دارند، آمده است. براساس جدول مذکور، دولت بابت قیمت‌های تکلیفی به شرکت‌های دولتی بدهکار است. به‌غیر از سه شرکت مندرج در جدول ۱۵ که دولت بابت موضوع مابه‌التفاوت قیمت‌های تکلیفی به آنها بدهکار است، شرکت سهامی پشتیبانی امور دام کشور نیز جزو ۴ شرکت اول طلبکار از دولت بابت موضوع مذکور است.

جدول ۱۵. رتبه‌بندی شرکت‌ها به لحاظ مطالبات از دولت تا تاریخ ۱۴۰۰/۶/۳۱

ردیف	نام شرکت	مطالبات شرکت‌های دولتی از دولت
۱	تولید انتقال و توزیع نیروی برق ایران - توانیر	مابه‌التفاوت قیمت‌های تکلیفی
۲	مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران	موضوعات مختلف
۳	ملی گاز ایران	روابط مالی دولت و نفت و موضوعات مختلف دیگر
۴	ملی پالایش و پخش	موضوعات مختلف
۵	سازمان گسترش و نوسازی	موضوعات مختلف
۶	صندوق بیمه کشاورزی	موضوعات مختلف
۷	سازمان مرکزی تعاون روستایی	مابه‌التفاوت قیمت‌های تکلیفی و موضوعات مختلف دیگر
۸	مهندسی و توسعه گاز ایران	موضوعات مختلف
۹	هواپیمایی جمهوری اسلامی	مابه‌التفاوت قیمت‌های تکلیفی و موضوعات مختلف دیگر
۱۰	خدمات حمایتی کشاورزی	موضوعات مختلف

مأخذ: همان.

۴. شرکت‌های زیر ۵۰ درصد

براساس بند «ج» تبصره «۲» قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۸، وزرا و رؤسای ذی‌ربط دستگاه‌های موضوع ماده (۲۹) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه مکلف شده‌اند تا پایان خردادماه هر سال، فهرست شرکت‌های زیرمجموعه خود که مجموع سهام دولت و شرکت‌های دولتی در آنها کمتر از پنجاه درصد است را به همراه میزان سهام تحت تملک دولت در هر شرکت، به وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه کشور ارسال کنند. در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ در ادامه حکم مذکور، سازمان برنامه و بودجه کشور موظف شده تا اطلاعات مربوط به کلیه شرکت‌های مذکور را به تفکیک میزان سهام، مبلغ سود واریزی و اطلاعات عملکردی به‌صورت مستقل در پیوست ذی‌ربط لایحه بودجه سال آینده کل کشور درج و ارائه کند. بر همین اساس، در پیوست ۳ لوائح بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، به‌ترتیب اطلاعات مربوط به ۳۵۵ و ۱۰۵ شرکت که مجموع سهام دولت و دستگاه‌های زیرمجموعه دولتی در آنها کمتر از ۵۰ درصد است، ارائه شده است. متأسفانه با حذف تکلیف سازمان برنامه برای ارائه اطلاعات مذکور از ادامه بند «ج» تبصره «۲» در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، لیست شرکت‌های مذکور در پیوست ۳ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ ارائه نشده است.

در گزارش خزانه‌داری کل کشور، اطلاعات مربوط به ۵۷۷ شرکت در قالب شرکتی‌هایی که مجموع سهم دولت در آنها کمتر از ۵۰ درصد است، ارائه شده است. بر این اساس، وضعیت ۵۷۷ شرکت مذکور در بدهی سنواتی، سود شناسایی شده سال ۱۳۹۹ و میزان پرداختی شرکت‌ها به دولت در جدول ۱۶ آمده است. براساس جدول مذکور، بدهی سنواتی شرکتی‌هایی که دولت در آنها کمتر از ۵۰ درصد سهم دارد تا پایان مهرماه ۱۴۰۰، ۳۳ هزار میلیارد ریال است که با سود شناسایی شده در سال ۱۳۹۹، بدهی شرکت‌های مذکور به دولت به ۳۶/۶ هزار میلیارد ریال افزایش پیدا کرده که اگر مجموع پرداختی آنها یعنی ۸/۳ هزار میلیارد ریال را از مجموع بدهی کم کنیم، مانده بدهی شرکت‌های مذکور به دولت تا پایان مهرماه ۱۴۰۰، حدود ۲۸/۳ هزار میلیارد ریال خواهد بود. شایان ذکر است که سود مصوب برای شرکت‌های مذکور در جدول ۵ قانون بودجه سال ۱۳۹۹، ۱۰ هزار میلیارد ریال بوده که براساس جدول ۱۶، حدود یک‌سوم آن یعنی ۳/۶ هزار میلیارد ریال محقق شده و جمع پرداختی ۸/۳ هزار میلیارد ریال بوده اما براساس اطلاعات سازمان برنامه و بودجه^۱، حدود ۱۶/۵ هزار میلیارد ریال سود سهام شرکت‌های دولتی با سهم کمتر از ۵۰ درصد در سال ۱۳۹۹ دریافت شده است.

۱. گزارش موضوع ماده (۱۸۲) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، آبان ماه ۱۴۰۰

جدول ۱۶. میزان بدهی شرکت‌هایی با سهام کمتر از ۵۰ درصد دولت به دولت

(هزار میلیارد ریال)

بابت سود سهام تا پایان مهرماه ۱۴۰۰

مانده بدهی	جمع پرداختی	سود سهم دولت در سال ۱۳۹۹	بدهی سنواتی
۲۸/۳	۸/۳	۳/۶	۳۳

مأخذ: خزانه‌داری کل کشور.

۵. غیرواقعی بودن بودجه شرکت‌های دولتی

تصویری که در پیوست ۳ منضم به لوایح بودجه سنواتی از بودجه شرکت‌های دولتی ارائه می‌شود، ناقص و تا حدودی غیرواقعی است. صرفنظر از اشکالاتی که به قالب پیوست ۳ وارد است،^۱ ارقام مندرج در پیوست ۳ غیردقیق هستند و نمی‌توان براساس ارقام مذکور تحلیل دقیق و پیشنهادات سیاستی ارائه داد. برای آنکه فهم بهتری از میزان غیردقیق بودن بودجه شرکت‌های دولتی مندرج در پیوست ۳ ایجاد شود، تعداد شرکت‌های دولتی مصوب سوده و سر به سر و شرکت‌های زیان‌ده در مقایسه با تعداد شرکت‌های مذکور براساس عملکرد طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷ در جدول ۱۷ ارائه شده است. شایان ذکر است که پیش از سال ۱۳۹۷، تعداد شرکت‌های دولتی زیان‌ده در پیوست ۳ لوایح بودجه سنواتی از ۱۰ شرکت تجاوز نمی‌کرد و در واقع برای اولین بار در سال ۱۳۹۸، پیوست ۳ با ۶۷ شرکت دولتی زیان‌ده ارائه شد.

همان‌طور که در جدول ۱۷ مشخص است، طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷، همواره اختلاف تعداد شرکت‌های زیان‌ده مصوب با عملکرد، بیش از ۱۰۰ مورد بوده و تنها در سال ۱۳۹۹ که پیوست ۳ با بیشترین تعداد شرکت‌های زیان‌ده (۱۰۴ شرکت) ارائه گردید، اختلاف مذکور به عدد ۴۴ کاهش پیدا کرد. واقعیت این است که در تنظیم بودجه شرکت‌های دولتی در قالب پیوست ۳، برای عدم نمایش زیان‌دهی برخی شرکت‌ها، بودجه آنها به صورت سر به سر در نظر گرفته می‌شود، در حالی که شرکت‌های مذکور در واقعیت زیان‌ده هستند. در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، بودجه ۵۹ شرکت به صورت زیان‌ده ارائه شده در حالی که براساس عملکرد ۶ ماهه ابتدایی سال مذکور، ۱۶۳ شرکت زیان‌ده هستند. با وجود این در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، تنها ۲۵ شرکت در لیست شرکت‌های زیان‌ده قرار گرفته‌اند.

۱. برای مطالعه بیشتر رجوع شود به گزارش «شرکت‌های دولتی»: ۴. بودجه‌ریزی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دی‌ماه ۱۴۰۰.

جدول ۱۷. تعداد شرکت‌های سووده و سر به سر و زیان ده مصوب و عملکرد طی دوره ۱۴۰۱-۱۳۹۷

تعداد شرکت‌ها						عنوان
عملکرد			مصوب			
جمع	زیان ده	سووده و سر به سر	جمع	زیان ده	سووده و سر به سر	
۳۷۷	۱۹۴	۱۸۳	۳۷۷	۹	۳۶۸	قانون سال ۱۳۹۷
۳۸۲	۱۸۹	۱۹۳	۳۸۲	۶۷	۳۱۵	قانون سال ۱۳۹۸
۳۷۹	۱۴۸	۲۳۱	۳۷۹	۱۰۴	۲۷۵	قانون سال ۱۳۹۹
۳۷۶	۱۶۳	۲۱۳	۳۸۵	۵۹	۳۲۶	قانون سال ۱۴۰۰ (عملکرد ۶ ماهه)
-	-	-	۳۷۶	۲۵	۳۵۱	لایحه سال ۱۴۰۱

مأخذ: محاسبات پژوهش.

مثال دیگری که علاوه بر درج بودجه شرکت‌های زیان ده به صورت^۱ سر به سر، تأییدکننده غیرواقعی بودن بودجه شرکت‌های دولتی است، تغییر ارقام بودجه مذکور از زمان ارائه آن توسط سازمان برنامه و بودجه کل کشور در ۱۵ آبان ماه هر سال تا اصلاحیه بودجه شرکت‌های دولتی توسط مجامع آنها و در نهایت انحراف عملکرد از میزان مصوب است. در واقع ارقام بودجه شرکت‌های دولتی در ۵ مقطع زمانی مختلف قابل بررسی است:

۱. ارائه بودجه پیشنهادی توسط سازمان برنامه و بودجه حداکثر تا ۱۵ آبان ماه،^۲
۲. ارائه پیوست ۳ منضم به لایحه بودجه در اواسط آذرماه توسط دولت،
۳. تصویب پیوست ۳ بودجه توسط مجلس شورای اسلامی،
۴. اصلاحیه بودجه شرکت‌های دولتی توسط مجامع آنها،^۳
۵. عملکرد بودجه شرکت‌های دولتی.

بر همین اساس، در جدول ۱۸ ارقام مرتبط با بودجه شرکت‌های دولتی در سال ۱۳۹۹ در ۵ مقطع زمانی فوق با یکدیگر مقایسه شده است.^۴ برای مثال، در ستون رشد ۵ به ۱ جدول مذکور، ارقام عملکردی بودجه شرکت‌های دولتی در سال ۱۳۹۹، با بودجه ارائه شده در اجرای قانون الحاق یک تبصره به ماده (۱۸۲) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مقایسه شده که موید تغییرات بسیار زیاد ارقام مذکور است. یکی دیگر از ستون‌های مهم جدول ۱۸، ستون رشد ۴ به ۳ است که نشان‌دهنده تغییرات بودجه

۱. تغییرات ارقام پیوست ۳ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به پیوست ارائه شده در اجرای قانون الحاق یک تبصره به ماده (۱۸۲) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی در جدول پیوست ارائه شده است.

۲. براساس قانون الحاق یک تبصره به ماده (۱۸۲) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی (مصوب ۱۳۹۸)، سازمان برنامه و بودجه کشور موظف است در ۱۵ آبان‌ماه هر سال، بودجه پیشنهادی سال آینده شرکت‌های دولتی را ارائه کند. بر همین اساس، سازمان مذکور در زمان مقرر، پیش‌بینی بودجه شرکت‌های دولتی را در قالب پیوست ۳ به مجلس شورای اسلامی ارائه می‌کند.

۳. براساس ماده (۲) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، اجازه اصلاح بودجه (یا اصلاحیه احتمالی) شرکت‌های دولتی مشروط بر آنکه موجب کاهش مالیات، سود سهام و بازپرداخت وام‌های داخلی و خارجی ارجمله وام موضوع ماده (۲۲) قانون برنامه و بودجه مندرج در قوانین بودجه سنواتی و افزایش وام سیستم بانکی داخلی نگردد، به‌عهده مجمع عمومی یا شورای عالی گذاشته شده است.

۴. سال ۱۳۹۹ به‌عنوان نزدیک‌ترین سال قابل بررسی انتخاب شده، زیرا اطلاعات آن برای ۵ مقطع زمانی مذکور موجود است.

شرکت‌های دولتی در اصلاحیه بودجه نسبت به رقم مصوب در پیوست ۳ است که تغییرات ۵۳۸ درصدی را نیز شامل می‌شود. میزان انحراف عملکرد از بودجه اصلاحی شرکت‌ها در ستون رشد ۵ به ۴ قابل مشاهده است. با وجود آنکه اختیار اصلاح بودجه شرکت‌های دولتی به مجامع آنها داده شده و با قید عدم کاهش برخی اقلام مجاز به اصلاح بودجه هستند، بازهم عملکرد شرکت‌های دولتی فاصله قابل توجهی حتی با بودجه اصلاحی آنها دارد.

جدول ۱۸. تغییرات جدول کلان پیوست ۳ در سال ۱۳۹۹ در مقطع زمانی مختلف زیر:

۱. ماده (۱۸۲) آیین‌نامه، ۲. لایحه، ۳. قانون، ۴. اصلاحیه و ۵. عملکرد

درصد	رشد ۲ به ۱	رشد ۳ به ۱	رشد ۴ به ۱	رشد ۴ به ۲	رشد ۴ به ۳	رشد ۵ به ۱	رشد ۵ به ۲	رشد ۵ به ۳	رشد ۵ به ۴
منابع	۷	۴	-۳	-۱۹	-۲۵	-۱۱	-۱۷	-۱۴	۱۱
درآمد	۹	۵	-۴	-۳۲	-۳۸	-۱۵	-۲۲	-۱۹	۲۵
اعتبارات هزینه‌ای	-۱۶	-۱۱	۵	-۱۱	۵	۰	-۱۷	-۷	-۷
اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای	۷۴	۷۶	۲	۷۷	۲	۷	-۳۹	-۴۰	-۴۰
تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی	۲	۲	۰/۳	-۳	-۴	-۵	-۳۷	-۳۸	-۳۵
وام‌های خارجی	۰	۰	۰	۳۷	۳۷	۳۷	-۷۲	-۷۲	-۸۰
دارایی‌های جاری	۳	۳	۰	۵۵۸	۵۳۸	۵۳۸	۱۳۲۰	۱۲۷۷	۱۱۶
سایر دریافت‌ها	-۱۶	-۱۶	۰	۳۷	۶۳	۶۳	-۵	۱۳	-۳۰
مصارف	۷	۴	-۳	-۱۹	-۲۵	-۱۱	-۱۷	-۱۴	۱۱
هزینه‌ها	۸	۴	-۴	-۳۲	-۳۷	-۳۴	-۱۱	-۱۴	۳۱
مالیات	۲	۲	۰	۱۷	۱۵	۱۵	۷۵	۷۱	۴۹
۵۰ درصد سود ویژه	۲	۱	-۰/۲	۲۵	۲۳	۲۳	۱۵۶	۱۵۲	۱۰۵
سود سهام	-۲	-۲	۰	۱	۳	۳	-۳۳	-۳۱	-۳۳
سایر حساب‌های تخصیص سود	۹	۹	۰	۱	-۸	-۸	۶۴۹	۵۸۷	۶۴۳
بازپرداخت تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی	۱۲	۱۲	۰	۱۹	۶	۶	-۸۰	-۸۲	-۸۳
بازپرداخت وام‌های خارجی	۰	۰	۰	۶۴	۶۴	۶۴	۳۸	۳۸	-۱۶
وجوه اداره شده	۸	۸	۰	۷۳	۶۰	۶۰	-۸۹	-۹۰	-۹۴
بازپرداخت ودیعه بدهی‌ها و سایر بازپرداخت‌ها	-۱۳	-۱۳	۰	۱۶	۳۳	۳۳	۱۱	۲۸	-۴
هزینه‌های سرمایه‌ای	۲	۲	۰/۲	۲۹	۲۷	۲۷	-۳۵	-۳۷	-۵۰
افزایش دارایی‌های جاری	-۳	-۳	۰	۶	۹	۹	۱۹۵۵	۲۰۲۲	۱۸۳۹
جمع	۷	۴	-۳	-۱۸	-۲۴	-۲۱	-۹	-۱۳	۱۱
کسر ذخیره استهلاک منظور در هزینه جاری	۱	۱	۰	۲۴	۲۴	۲۴	۴۶	۴۵	۱۸

مأخذ: همان.

علاوه بر تغییراتی که در ارقام بودجه شرکت‌های دولتی از زمان ارائه پیوست ۳ در اجرای قانون الحاق یک تبصره به ماده (۱۸۲) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی تا عملکرد شرکت‌های مذکور ایجاد می‌شود، علی‌رغم تصریح قانونگذار در جزء «۴-۱» بند «ی» تبصره «۲» قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۸-۱۴۰۰، مبنی بر

عدم تغییر ارقام بودجه شرکت‌های دولتی که به تصویب مجامع عمومی شرکت‌های مذکور رسیده و به سازمان برنامه و بودجه ارسال می‌شود، سازمان مذکور در بودجه مصوب شرکت‌ها تغییر ایجاد کرده و پیوست ۳ ارائه شده در اواسط آبان به‌عنوان پیش‌بینی بودجه شرکت‌های دولتی برای سال آینده، با اعمال تغییرات ازسوی سازمان برنامه و بودجه ارائه شده است. براساس گزارش منضم به نامه شماره ۱۰۸۰۰/۳۴۸/د مورخ ۱۴۰۰/۹/۱۶ دیوان محاسبات کشور، در جریان بررسی بودجه ۳۷۸ شرکت دولتی، بانک و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت، میزان درآمدهای پیش‌بینی شده در بودجه پیشنهادی سال ۱۴۰۱، سازمان برنامه و بودجه کشور درآمد ۶۸ شرکت دولتی را به مجموعاً به میزان ۱۵.۲۹۲ هزار میلیارد ریال کاهش و درآمد ۷۳ شرکت را در مجموع به مبلغ ۱.۱۹۴ هزار میلیارد ریال افزایش داده است (جدول ۱۹). این درحالی است که کل درآمد شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، حدود ۱۶.۳۰۶ هزار میلیارد ریال است و تغییرات مذکور بیش از رقم درآمد شرکت‌های دولتی در لایحه است. البته شایان ذکر است که برخی از شرکت‌ها نیز از شروط مندرج در حکم مذکور (از جمله تصویب بودجه توسط مجامع در چارچوب بخشنامه بودجه) نیز تخطی کرده‌اند. اما در مواردی که ضوابط بخشنامه بودجه رعایت شده و بودجه به تصویب مجمع عمومی رسیده، اعمال تغییرات توسط سازمان برنامه و بودجه، فاقد وجاهت بوده است.

جدول ۱۹. تغییرات ایجاد شده توسط سازمان برنامه و بودجه کشور در درآمد پیشنهادی

سال ۱۴۰۱ شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت (هزار میلیارد ریال)

تغییرات	تعداد شرکت	از مبلغ	به مبلغ	مجموع تغییرات
افزایش	۷۳	۱۹۶۱	۳۱۵۶	۱۱۹۴
کاهش	۶۸	۲۵۷۳۴	۱۰۴۴۲	۱۵۲۹۲
بدون تغییر	۲۳۷	۵۵۰۸	۵۵۰۸	۰
جمع	۳۷۸			
بیشترین افزایش		بیشترین کاهش		
نام دستگاه	مبلغ	نام دستگاه	مبلغ	
تعهدات بند «ق» تبصره «۲» قانون بودجه سال ۱۳۹۱	۵۸۲	شرکت ملی نفت	-۱۳۹۰۰	

مأخذ: گزارش منضم به نامه شماره ۱۰۸۰۰/۳۴۸/د مورخ ۱۴۰۰/۹/۱۶ دیوان محاسبات کشور.

در جدول ۲۰ نیز تغییراتی که سازمان برنامه و بودجه کشور در رقم هزینه شرکت‌های دولتی ایجاد کرده است، نشان داده شده است. رقم مندرج در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برای هزینه شرکت‌های دولتی ۱۵.۱۶۳ هزار میلیارد ریال است و بر همین اساس، تغییرات ایجاد شده توسط سازمان مذکور بیش از رقم هزینه شرکت‌های دولتی در لایحه است.

جدول ۲۰. تغییرات ایجاد شده توسط سازمان برنامه و بودجه کشور

در هزینه پیشنهادی سال ۱۴۰۱ شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

(هزار میلیارد ریال)

تغییرات	تعداد شرکت	از مبلغ	به مبلغ	مجموع تغییرات
افزایش	۴۰	۱۸۶۱	۲۱۴۸	۲۸۶
کاهش	۱۱۴	۲۷۵۳۵	۱۱۸۹۴	-۱۵۶۴۱
بدون تغییر	۲۲۴	۳۷۶۳	۳۷۶۴	۰
جمع	۳۷۸			
بیشترین افزایش		بیشترین کاهش		
نام دستگاه	مبلغ	نام دستگاه	مبلغ	
مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران	۱۲۲	شرکت ملی نفت	-۱۳۶۵۳	

مأخذ: همان.

۶. بررسی برخی احکام مرتبط با شرکت‌های دولتی در قانون سال ۱۴۰۰ و لایحه سال ۱۴۰۱

در این بخش از گزارش برخی از احکام مرتبط با شرکت‌های دولتی که در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ مورد توجه قرار گرفته و میزان اجرایی شدن احکام مذکور در خصوص قانون بودجه سال ۱۴۰۰ بررسی شده است. همچنین برخی پیشنهادهای اصلاحی ناظر به بهبود عملکرد شرکت‌های دولتی ارائه شده است.

۶-۱. تبصره «۲»

در تبصره «۲» لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ همانند سال‌های اخیر، موضوع واگذاری شرکت‌های دولتی و احکام انضباطی شرکت‌های مذکور عنوان شده است. موضوع واگذاری شرکت‌های دولتی در گزارش دیگری بررسی شده^۱ و در این گزارش تنها برخی احکام انضباطی شرکت‌های دولتی مورد توجه قرار گرفته که در ادامه به آن پرداخته شده است.

۶-۱-۱. بند «ه»

در بند «ه» تبصره «۲» قانون بودجه سال ۱۴۰۰ که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نیز تکرار شده است، ثبت اطلاعات در سامانه یکپارچه اطلاعات شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی، تهیه و تصویب بودجه و صورت‌های مالی در زمان مقرر و عدم افزایش هزینه‌های پرسنلی در اصلاحیه بودجه مورد توجه قرار گرفته است. در جدول ۲۱ میزان اجرایی شدن احکام ذیل بند مذکور براساس گزارش تفریح بودجه ۶ ماهه دیوان محاسبات کشور و نامه به شماره ۶۱/۱۴۷۷۹۹ مورخ ۱۴۰۰/۹/۱۶ وزارت امور

۱. رجوع شود به گزارش بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور ۱۵. واگذاری سهام (خصوصی‌سازی)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۷۹۳۶.

اقتصادی و دارایی ارائه شده است. براساس جدول مذکور مشخص است که نیمی از شرکت‌های دولتی و هیچ‌یک از شهرداری‌ها برای ثبت اطلاعات خود در سامانه یکپارچه شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی اقدام نکرده‌اند. این در حالی است که در جزء «۱» بند «ه» تبصره «۲»، ضمانت اجرایی لازم برای اجرای حکم مذکور در نظر گرفته شده است. همچنین بسیاری از شرکت‌ها به تکالیف قانونی خود در جزء «۲» بند مذکور مبنی بر تصویب و ارسال بودجه و صورت‌های مالی خود به سازمان برنامه و بودجه کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی در مهلت زمانی مقرر عمل کرده و تعداد کمی از شرکت‌ها به وظایف خود در این زمینه توجه نکرده‌اند.

جدول ۲۱. میزان اجرایی شدن احکام ذیل بند «ه» تبصره «۲» قانون بودجه سال ۱۴۰۰

ردیف	حکم	عملکرد
۱	جزء «۱»: شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت مندرج در پیوست شماره ۳ این قانون شامل شرکت‌ها و مؤسسات دولتی که شمول قوانین و مقررات عمومی به آنها مستلزم ذکر یا تصریح نام است، شهرداری‌های شهرهای با جمعیت بالای یک میلیون نفر و مراکز استان‌ها و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی موضوع قانون فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی مصوب ۱۳۷۳/۴/۱۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی و شرکت‌های تابعه ذی‌ربط آنها به ثبت اطلاعات در سامانه یکپارچه اطلاعات شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی.	از ۴۵۰ شرکت دولتی (۳۷۶ شرکت دارای ردیف بودجه و ۷۴ شرکت فاقد ردیف بودجه شامل شرکت‌های غیرفعال و درحال تصفیه)، تعداد ۴۲۷ شرکت ملزم به ثبت اطلاعات در سامانه هستند (۱۶ شرکت وزارت دفاع و ۸ شرکت سازمان انرژی اتمی به دلیل محرمانگی اطلاعات از این حکم مستثنا هستند). از ۴۲۷ شرکت مذکور، ۲۹۰ شرکت و ۵۰ مؤسسه و نهاد عمومی غیردولتی (در مجموع ۳۴۰ شخص حقوقی) از ابتدای راه‌اندازی سامانه در سال ۱۳۹۸ تاکنون، اطلاعات خود را در سامانه مذکور ثبت نموده‌اند و از ۲۵۴ شخص، اطلاعات خود را در سال ۱۴۰۰ به‌روز کرده‌اند. بر این اساس، ۲۳۰ شرکت دولتی و همچنین هیچ‌یک از شهرداری‌ها تاکنون اقدامی نسبت به ثبت یا به‌روزرسانی اطلاعات خود نکرده‌اند.
۲	جزء «۱-۲»: الزام شرکت‌های دولتی به تصویب صورت‌جلسات و ارسال به سازمان برنامه و بودجه کشور تا ۳۱ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۰	۱۹ شرکت عدم اخذ تأییدیه سازمان برنامه و بودجه کشور برای صورت‌جلسات و ۱۴ شرکت عدم رعایت مهلت مقرر
۳	جزء «۲-۲»: الزام شرکت‌های دولتی برای به امضا رساندن صورت‌جلسات تصویب بودجه تا ۳۱ اردیبهشت‌ماه و صورت‌جلسات تصویب صورت‌های مالی تا ۳۰ مهرماه ۱۴۰۰ توسط رئیس سازمان برنامه و بودجه کشور و وزیر امور اقتصادی و دارایی	۲۵ شرکت عدم برگزاری مجمع و عدم رعایت مهلت زمانی مقرر
۴	جزء «۳»: الزام شرکت‌های دولتی به عدم افزایش هزینه‌های نیروی انسانی (پرسنلی) در اصلاحیه بودجه	سازمان بندر و دریانوردی هزینه‌های پرسنلی خود را در زمینه حقوق و مزایا و سایر پرداخت‌های رفاهی به کارکنان شرکت در اصلاحیه بودجه افزایش داده است.

مآخذ: گزارش فریغ بودجه ۶ماهه دیوان محاسبات کشور و نامه به شماره ۶۱/۱۴۷۷۹۹ مورخ ۱۴۰۰/۹/۱۶ وزارت امور اقتصادی و دارایی.

۲-۱-۶. بند «ی»

برای اولین بار در تبصره «۲» لایحه بودجه سال ۱۳۹۸، علاوه بر احکام مربوط به واگذاری، احکامی در راستای افزایش شفافیت و بهبود عملکرد شرکت‌های دولتی عنوان شد که احکام مذکور به همان شکل در لوایح بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ نیز تکرار شدند که بخش مهمی از آن در بند «ی» تبصره مذکور متمرکز شده است. در جدول ۲۲ تخلفات و عدم اجرای قانون بودجه سال ۱۴۰۰ در خصوص برخی از احکام ذیل بند «ی» تبصره «۲» براساس گزارش منضم به نامه شماره ۱۰۸۰۰/۳۴۸/د مورخ ۱۴۰۰/۹/۱۶ دیوان محاسبات کشور ارائه شده است.

جدول ۲۲. موارد عدم اجرای بند «ی» تبصره «۲» قانون بودجه سال ۱۴۰۰

ردیف	حکم	مفاد	عملکرد
۱	جزء ۱-۱	مجامع عمومی مکلفند به همراه تصویب بودجه، برنامه و فعالیت شرکت و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند را مشتمل بر اهداف کمی و کیفی نظیر ارتقای بهره‌وری، مولدسازی دارایی‌ها، بهبود روش‌های تأمین مالی، افزایش سود، کاهش زیان انباشته، بهبود نسبت‌های مالی را در قالب شاخص‌های مربوط به تصویب برسانند.	۴۲ شرکت عدم رعایت «مهلت مقرر» و ۲۲ شرکت عدم رعایت «تصویب بودجه»، ۲ شرکت عدم ارائه بودجه پیشنهادی و ۱۲۳ شرکت عدم تصویب برنامه‌ها و فعالیت شرکت مشتمل بر اهداف کمی و کیفی نظیر ارتقای بهره‌وری، مولدسازی دارایی‌ها، بهبود روش‌های تأمین مالی، افزایش سود و بهبود نسبت‌های مالی
۲	جزء ۴-۱	هیئت‌های مدیره/هیئت‌های عامل مکلفند بودجه تفصیلی سالانه را براساس برنامه‌های مصوب مجمع عمومی و بخشنامه بودجه شرکت‌های دولتی و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند با رعایت قوانین و مقررات، در مهلت‌های تعیین شده در بخشنامه بودجه ابلاغی به تصویب مجمع عمومی خود برسانند. مسئولیت حسن اجرای این بند با رؤسای مجامع عمومی شرکت‌های دولتی می‌باشد.	۷۵ شرکت عدم رعایت قوانین و مقررات و ۸۵ شرکت عدم رعایت مهلت‌های تعیین شده عدم رعایت تکلیف ازسوی سازمان برنامه و بودجه در خصوص عدم تغییر بودجه مصوب مجامع شرکت‌ها
۳	جزء ۵-۱	هیئت‌های مدیره/هیئت‌های عامل مکلفند گزارش تطبیق بودجه مصوب و عملکرد خود را براساس بودجه تفصیلی تهیه کنند و برای بررسی به حسابرس مستقل و بازرس قانونی شرکت و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند جهت انعکاس در صورت‌های مالی ارائه و نسخه‌ای از آن را برای وزارت امور اقتصادی و دارایی، دیوان محاسبات کشور و سازمان برنامه و بودجه کشور ارسال نمایند. دستورالعمل مربوطه توسط وزارت امور	۶۶ شرکت عدم ارائه گزارش به وزارت اقتصاد، دیوان محاسبات و سازمان برنامه و بودجه ۵۲ شرکت عدم تهیه گزارش تطبیق بودجه مصوب و عملکرد و ارائه گزارش مذکور به مراجع ذیصلاح

ردیف	حکم	مفاد	عملکرد
		اقتصادی و دارایی با همکاری سازمان برنامه و بودجه کشور و سازمان حسابرسی حداکثر تا پایان تیرماه سال ۱۴۰۰ تهیه و ابلاغ می‌شود. صورت‌های مالی غیرتلفیقی میان‌دوره‌ای تهیه صورت‌های مالی میان دوره‌ای ۶ ماهه (غیرتلفیقی) برای شرکت‌های اصلی و مادر تخصصی و بانک‌ها با سازوکار این بند الزامی است و یک نسخه از صورت‌های مالی مذکور تا پایان مهرماه سال ۱۴۰۰ به کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی، وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه کشور ارسال می‌شود.	۶ شرکت مادر تخصصی عدم تهیه صورت‌های مالی غیرتلفیقی میان‌دوره‌ای و عدم ارائه گزارش مذکور به وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه کشور، ۶ شرکت عدم رعایت مهلت قانونی ارائه گزارش (پایان مهرماه)
۴	جزء ۶-۱	شرکت‌های موضوع جزء «۱» این بند مکلفند آمار نیروی انسانی خود را حداکثر تا ۳۱ اردیبهشت‌ماه سال ۱۴۰۰ در پایگاه اطلاعات کارکنان نظام اداری (پاکنا) ثبت کرده تا مبنای محاسبه هزینه‌های نیروی انسانی (پرسنلی) در اصلاحیه احتمالی قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور قرارگیرد.	۲۶ شرکت عدم ثبت نیروی انسانی در پایگاه اطلاعات کارکنان نظام اداری (پاکنا) تاکنون، ۱۰۵ شرکت عدم ثبت اطلاعات در سامانه مذکور در مهلت قانونی مقرر
۵	جزء ۷-۱	شرکت‌های موضوع جزء «۱» این بند مکلفند اطلاعات ثبت حقوق و مزایا را به صورت ماهانه تکمیل نمایند. مدیران عامل شرکت‌ها، مسئولیت اجرای این حکم را خواهند داشت.	۶۲ شرکت عدم ثبت اطلاعات حقوق و مزایا (تاکنون هیچ اقدامی در این زمینه انجام نداده‌اند)، ۶۷ شرکت عدم ثبت اطلاعات به صورت ماهانه
۶	جزء ۲	هرگونه فعالیت خارج از وظایف مندرج در اساسنامه و اهداف تعیین شده ممنوع است. در صورت تخلف از اجرای این بند علاوه بر پیگرد قانونی متخلفین، منابع حاصل از این گونه فعالیت‌ها باید به حساب درآمد عمومی نزد خزانه‌داری کل کشور واریز گردد.	فعالیت سازمان منطقه ویژه اقتصادی پارس در زمینه با شگاه فرهنگی ورزشی پارس جنوبی خارج از فعالیت‌های اساسنامه‌ای آن است.
۷	جزء ۴	هیئت‌های مدیره/هیئت‌های عامل در رفع ایرادات مطرح شده در گزارش حسابرس و بازرس قانونی شرکت‌ها و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند و تکالیف مجامع عمومی مسئول بوده و نتیجه اقدامات خود را باید در مقاطع سه ماهه به مجمع عمومی به صورت کتبی گزارش نمایند. چنانچه در اثر عدم اقدام مؤثر هیئت مدیره، موارد مذکور در گزارش سال بعد حسابرس و بازرس قانونی شرکت و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند تکرار شود، مجامع عمومی مکلف به أخذ تصمیم مناسب از جمله عدم تداوم عضویت اعضای مرتبط در هیئت مدیره/هیئت عامل نسبت به موارد اعلامی می‌باشند.	۵۲ شرکت عدم رفع ایرادات طرح شده در گزارش حسابرس و بازرس قانونی، ۲۲ شرکت عدم ارسال نتایج اقدامات به مجمع عمومی و ۳۴ شرکت عدم رعایت مهلت مقرر
۸	جزء ۵	سازمان اداری و استخدامی کشور مکلف است با همکاری سازمان برنامه و بودجه کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی، آیین‌نامه احراز صلاحیت مدیران عامل و اعضای هیئت مدیره/ هیئت عامل و همچنین افرادی را که به نمایندگی صاحب سهم در شرکت‌ها و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند به عنوان عضو هیئت مدیره معرفی می‌شوند را با در نظر گرفتن اندازه و پیچیدگی فعالیت شرکت و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این	عدم رعایت ازسوی سازمان اداری و استخدامی کشور

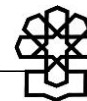
ردیف	حکم	مفاد	عملکرد
		بند و نیز معیارهایی نظیر میزان تحصیلات، رشته تحصیلی، سوابق تجربی و مدیریتی، تهیه و حداکثر تا پایان اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۰ به تصویب هیئت وزیران برساند.	
۹	جزء ۶	سازمان اداری و استخدامی کشور مکلف است با رعایت تبصره «۲» ماده (۲۹) قانون برنامه ششم توسعه با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه کشور آیین‌نامه ساماندهی حقوق و مزایای مدیران عامل و اعضای هیئت مدیره/ هیئت عامل را با در نظر گرفتن اندازه و پیچیدگی فعالیت شرکت و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند، تهیه و حداکثر تا پایان اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۰ به تصویب هیئت وزیران برساند.	عدم رعایت ازسوی سازمان اداری و استخدامی کشور
۱۰	جزء ۷	تمامی شرکت‌های دولتی و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند موظفند با رعایت تبصره «۳» ماده (۲۹) قانون برنامه ششم توسعه حقوق و مزایای مدیران مذکور را از زمان ابلاغ مصوبه، براساس آیین‌نامه مربوط پرداخت نمایند. تخلف از این بند در حکم تصرف غیرقانونی در اموال عمومی محسوب می‌شود.	به دلیل عدم اجرای جزء «۶»، این جزء نیز اجرا نشده است.
۱۱	جزء ۸	شرکت‌هایی که مکلف به ارائه خدمات و کالا به قیمت تکلیفی می‌باشند موظفند، خالص آثار کمی ناشی از تکالیف مذکور را بر نتایج عملکرد، ذیل صورت سود و زیان طبق استانداردهای ابلاغی سازمان حسابرسی ارائه و جزئیات آن را در یادداشت‌های توضیحی صورت‌های مالی، افشا نمایند. سازمان حسابرسی مکلف است در گزارش حسابرسی و بازرسی قانونی شرکت، درخصوص این بند جداگانه اظهار نظر نماید.	۴۷ شرکت عدم ارائه در صورت سود و زیان و عدم افشای جزئیات در یادداشت‌های توضیحی در ۱۲ شرکت عدم اظهار نظر جداگانه در گزارش حسابرسی و گزارش بازرسی قانونی توسط سازمان حسابرسی
۱۲	جزء ۱۰	دولت مکلف است در راستای بند «و» ماده (۲۸) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی نسبت به تعیین تکلیف شرکت‌های دولتی و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند که طی سه سال متوالی زیان‌ده بوده و یا زیان انباشته آنها بیش از نیمی از سرمایه شرکت می‌باشد، تا پایان شهریورماه ۱۴۰۰ اقدام نماید. رؤسای مجامع عمومی مکلفند یک‌ماه پس از مصوبات هیئت واگذاری یا هیئت وزیران و سایر مراجع ذی‌ربط، حسب مورد نسبت به تشکیل مجامع و اخذ تصمیم طبق مصوبات مذکور اقدام نمایند.	۱۲۵ شرکت طی سنوات ۱۳۹۷ الی ۱۳۹۹ زیان‌ده بوده که اقدامی در جهت تعیین تکلیف آنها انجام نشده است.
۱۳	جزء ۱۱	رؤسای مجامع عمومی شرکت‌ها و یا سایر اشخاص حقوقی درحال تصفیه مصرح در جزء «۱» این بند مندرج در پیوست شماره (۳) این قانون، مکلفند حداکثر تا پانزدهم مردادماه ۱۴۰۰ نسبت به اعلام ختم فرایند تصفیه یا ختم فعالیت آنها اقدام نمایند و صورت‌جلسه مجامع عمومی فوق‌العاده مبنی بر خاتمه تصفیه و غیرفعال شدن شرکت و یا سایر اشخاص حقوقی مصرح در جزء «۱» این بند را در اداره ثبت شرکت‌ها به ثبت برسانند. رؤسای مجامع عمومی مسئولیت اجرای این حکم را دارند و هرگونه اقدام مغایر با رویه فوق تخلف محسوب می‌گردد.	۱۷ شرکت عدم اعلام ختم فرایند تصفیه، ۱۴ شرکت عدم ثبت فرایند تصفیه در اداره ثبت شرکت‌ها و ۱۲ شرکت عدم رعایت مهلت قانونی مقرر

ردیف	حکم	مفاد	عملکرد
۱۴	جزء ۱۲	شرکت‌های دولتی مکلفند تا پایان آذرماه ۱۴۰۰ از طریق سازمان حسابرسی و یا مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران حسب مورد در جهت افزایش صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی فعالیت شرکت و افزایش قابلیت اعتماد گزارش‌های مالی، نسبت به انجام حسابرسی عملیاتی و ارائه آن به مجمع عمومی اقدام کنند. هیئت مدیره/هیأت عامل شرکت‌های فوق و شرکت‌هایی که از ابتدای برنامه ششم توسعه، حسابرسی عملیاتی شده‌اند، مکلف به اقدامات لازم پیرامون نتایج حسابرسی عملیاتی و ارائه گزارش اقدامات در اولین جلسه مجمع عمومی خود می‌باشند. مجمع عمومی مکلفند نسبت به گزارش‌های فوق تصمیم‌گیری نمایند. مسئولیت حسن اجرای این بند با رؤسای مجمع عمومی شرکت‌های دولتی می‌باشد.	۲۴ شرکت عدم انجام حسابرسی عملیاتی، ۱۴ شرکت عدم رعایت مهلت قانونی مقرر و ۱۶ شرکت عدم ارائه گزارش به مجمع عمومی
۱۵	جزء ۱۳	عضویت همزمان مقامات موضوع ماده (۷۱) قانون مدیریت خدمات کشوری و معاون آنان و مدیران دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و ماده (۵) قانون محاسبات عمومی کشور و همچنین کارکنان شاغل در کلیه پست‌های مدیریتی در هیئت مدیره، مدیریت عاملی و سایر مدیریت‌های اجرایی شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی و سازمان‌ها اعم از زیرمجموعه خود و زیرمجموعه سایر دستگاه‌ها ممنوع است. سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی و سازمان‌ها و شرکت‌های وابسته به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و شهرداری‌ها که به موجب اساسنامه آنها، اشخاص موضوع این جزء، عضو هیئت مدیره هستند از شمول این حکم مستثنا می‌باشند.	۴۲ شرکت عدم رعایت ممنوعیت تصدی همزمان در هیئت مدیره، ۳ شرکت در مدیر عامل و یک شرکت در سایر مسئولیت‌های اجرایی

مأخذ: گزارش منضم به نامه شماره ۱۰۸۰۰/۳۴۸/د مورخ ۱۴۰۰/۹/۱۶ دیوان محاسبات کشور.

همان‌طور که در جدول ۲۲ مشخص است، بخش مهمی از احکام مذکور اجرایی نشده یا ناقص اجرا شده، اما با وجود این، آسیب‌شناسی و تکرار برخی از این احکام ضروری است. این مسئله از آن جهت حائز اهمیت است که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، احکام ذیل بند «ی» حذف شده و در عوض، یک آیین‌نامه برای تشکیل مجمع عمومی و نظام بودجه‌ریزی پیش‌بینی شده است.^۱ باید دقت داشت که پیش‌بینی این‌گونه آیین‌نامه‌ها نه تنها تجربه چندان رضایت‌بخشی در کشور نداشته، بلکه در حال حاضر نیز آیین‌نامه‌های با محتوای کم و بیش مشابه موجود است. برای مثال، برای نحوه تشکیل مجمع شرکت‌های دولتی، آیین‌نامه‌ای در سال ۱۳۸۲ تصویب شده که کماکان مجری است. همچنین آیین‌نامه راهبردی شرکتی در شرکت‌های دولتی موضوع بند «ب» ماده (۴) قانون برنامه ششم توسعه، علی‌رغم تدوین محتوا، تاکنون به تصویب نرسیده است. لذا محتمل است که پیش‌بینی یک آیین‌نامه جدید علاوه بر

۱. شایان ذکر است واگذاری اختیار تعیین احکام در آیین‌نامه توسط دولت مغایر اصل هشتادوپنجم (۸۵) قانون اساسی است و مجلس نمی‌تواند اختیار قانونگذاری را به شخص یا هیئتی واگذار نماید.

آیین‌نامه‌های متعدد پیشین، رافع مشکلات این حوزه نباشد و باید مجلس شورای اسلامی موضوعات کلیدی را صراحتاً ذیل بودجه بگنجانند یا در قوانین دائمی کشور به تصویب برسانند. خصوصاً اینکه برخی از این موارد، برای شرکت‌ها و سازمان برنامه و بودجه جنبه نوعی تمرین برای حرکت به سمت مدل مطلوب را خواهد داشت. به بیان دیگر، پیش‌بینی این احکام و آسیب‌شناسی اجرای سالیانه آنها می‌تواند در رسیدن به یک الگوی بهینه بسیار مؤثر باشد؛ برای مثال، یکی از احکام مهم ذیل بند «ی» مبنی بر بازگرداندن مسئولیت تصویب برنامه و بودجه به مجامع و مطالبه پاسخگویی از آنها، در اولین سال اجرا با توفیق همراه نبوده که این موضوع تا حدی طبیعی است؛ نمی‌توان انتظار داشت که پس از سال‌های متمادی احساس مسئولیت پایین مجامع عمومی نسبت به بودجه در شرکت‌های دولتی، به یکباره این روند اصلاح شود، اما گریزی از تمرین در این مسیر نیست، زیرا ادامه رویه کنونی نتیجه‌ای جز تشدید آسیب‌های بودجه‌ریزی شرکت‌های دولتی نخواهد داشت. هر چند دلایل دیگری از جمله عدم دغدغه کافی اعضای مجمع (که از سوی دولت تعیین می‌شوند)، عدم ابلاغ به موقع بخشنامه بودجه شرکت‌های دولتی و عدم جایگاه مطلوب سازمان برنامه و بودجه در بودجه‌ریزی شرکت‌های دولتی، جزء آسیب‌های اصلی فرایند بودجه‌ریزی شرکت‌های دولتی توسط مجامع خود آنهاست.

نتیجه آنکه باید ضمن آسیب‌شناسی اجرای احکام ذیل بند «ی» تبصره «۲» قانون بودجه سال ۱۴۰۰، موضوعات مهم مذکور در بند مذکور مجدداً در بودجه سال ۱۴۰۱ تکرار شود؛ از جمله مهم‌ترین این موارد می‌توان به عناوین ذیل اشاره کرد: یکسان‌سازی سرفصل‌های بودجه‌ای و سرفصل‌های حسابداری شرکت‌ها؛ تفکیک و ابلاغ زودهنگام بخشنامه بودجه شرکت‌های دولتی برای گسترده‌تر کردن فرصت برگزاری مجامع (که در سال ۱۴۰۰ ناقص اجرا شد و نیاز به تکمیل برای سال آینده دارد)؛ تفکیک و افشای بار مالی ناشی از وظایف حاکمیتی ناشی از قیمت‌های تکلیفی بر شرکت‌های دولتی ذیل صورت‌های مالی (که به صورت ناقص در سال ۱۴۰۰ اجرا شده و نیاز به تکمیل و پیگیری مستمر دارد زیرا این حکم، مبنای امکانپذیر شدن سنجش عملکرد شرکت‌هاست و از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است) و تحریک مجامع عمومی جهت نقش‌آفرینی مؤثر در تصویب بودجه.

۳-۱-۶. بند «ط»

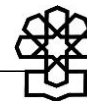
یکی از علل تضعیف توان مالی و سرمایه‌گذاری شرکت‌های دولتی، قوانینی نظیر مواد (۴) و بند «ج» (۲۸) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مبنی بر پرداخت مالیات و سود ویژه شرکت‌های دولتی به صورت علی‌الحساب یک‌دوازدهم است که به موجب آن، شرکت‌ها پیش از تحقق سود و مشخص شدن مقدار آن، ملزم به پرداخت آن به دولت هستند. متأسفانه در سال‌های اخیر حکم دیگری در لویح بودجه اضافه شده که مانند احکام مذکور، موجب تحدید نقدینگی در شرکت‌ها و کاهش ظرفیت سرمایه‌گذاری آنها می‌شود. در بند «د» تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۰، واریز

ماهانه معادل دو درصد از یک‌دوازدهم هزینه‌های جاری (به‌استثنای هزینه‌های استهلاک و هزینه عملیاتی بانک و بیمه) شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت مندرج در پیوست ۳ که سودده بوده و فاقد زیان انباشته باشند، از حساب آنها برداشت و به حساب درآمد عمومی نزد خزانه واریز شود. حکم مذکور در بند «ط» تبصره «۲» لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ مورد توجه قرار گرفته است. براساس گزارش تفریح بودجه ۶ ماهه دیوان محاسبات کشور، دو درصد هزینه‌های جاری شرکت‌های دولتی موضوع حکم مذکور، مبلغ ۹۴.۴۰۰ میلیارد ریال برای سال ۱۴۰۰ بوده که در ۶ ماهه ابتدای سال جاری، تنها حدود ۱۸.۲۷۷ میلیارد ریال آن محقق شده است. بر این اساس و با توجه به آسیب‌های حکم مذکور که در بالا بیان شد، پیشنهاد حذف آن از لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ ارائه می‌شود.

۲-۶. بند «د» تبصره «۲۰»

در بند «د» تبصره «۲۰» قانون بودجه سال ۱۴۰۰، کلیه دستگاه‌های ذکر شده در ماده (۲) قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران (کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی، مؤسسات و شرکت‌های دولتی و ملی شده تحت پوشش و یا مدیریت دولتی اعم از اینکه دارای قوانین و مقررات خاص باشند و یا نباشند و ...) موظف شده‌اند تمام مشمولان ماده (۲۱) قانون مذکور^۱ را که رابطه شغلی آنها با دستگاه‌های مذکور به‌صورت پیمانی، قرارداد انجام کار معین یا شرکتی می‌باشد و یا از محل اعتبارات جاری و تبصره ماده (۳۲) و ماده (۱۷) قانون مدیریت خدمات کشوری و اعتبارات طرح‌های عمرانی و یا سایر عناوین از جمله حاکمیتی و تصدیگری موضوع بندهای «الف» و «ب» ماده (۴۵) قانون مدیریت خدمات کشوری خدمت نموده و یا می‌نمایند، به‌صورت رسمی استخدام نمایند. حکم مذکور با توجه به اینکه شرکت‌های دولتی را شامل می‌شود، آثار قابل توجهی بر تعداد شاغلان رسمی شرکت‌های دولتی و افزایش هزینه‌های پرسنلی شرکت‌های مذکور داشته است.

۱. کلیه دستگاه‌های موضوع ماده (۲) این قانون مکلفند حداقل بیست‌وپنج درصد (۲۵٪) از نیازهای استخدامی و تأمین نیروهای مورد نیاز خود را که وفق ضوابط و مجوزهای مربوط و جایگزینی نیروهای خروجی خود می‌نمایند به خانواده‌های شاهد، جانبازان و آزادگان، همسر و فرزندان شهدا و جانبازان بیست‌وپنج درصد (۲۵٪) و بالاتر، فرزندان و همسران آزادگان یک سال و بالای یک سال اسارت، اسرا و خواهر و برادر شاهد اختصاص دهند و پنج درصد (۵٪) سهمیه استخدامی را نیز به رزمندگان با سابقه حداقل ۶ ماه حضور داوطلبانه در جبهه‌ها و همسر و فرزندان آنان و فرزندان جانبازان زیر بیست‌وپنج درصد (۲۵٪) و آزادگان کمتر از یک سال اسارت اختصاص دهند.

جمع بندی

در این گزارش به بررسی پیوست ۳ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با موضوع بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت و همچنین احکام مرتبط با موضوع مذکور در ماده واحد لایحه بودجه پرداخته شده است. در بررسی بودجه شرکت‌های دولتی، شواهدی از غیرواقعی بودن ارقام مندرج در پیوست ۳ ارائه شد که به آسیب‌های فرایند بودجه‌ریزی شرکت‌های دولتی برمی‌گردد. مهم‌ترین آسیب‌ها عبارتند از: نقش کمرنگ مجامع عمومی در تصویب بودجه سالیانه شرکت‌ها، فقدان الگوی مطلوب ورود مجلس در بررسی بودجه شرکت‌های دولتی، غیردقیق بودن بودجه شرکت‌های دولتی در لوایح و قوانین بودجه به دلیل وجود اجازه اصلاح بودجه (که اجتناب‌ناپذیر است) توسط مجامع آنها، کمرنگ بودن نقش برنامه در کنار بودجه، عدم تعریف قالب مشخص جهت تدوین گزارش تطبیق بودجه با عملکرد، تعریق غیردقیق بودجه کل کشور در قانون محاسبات عمومی و کاستی‌های مربوط به قالب سند بودجه شرکت‌های دولتی.^۱

بر این اساس به نظر می‌رسد برای واقعی کردن بودجه شرکت‌های دولتی لازم است اصلاحات مهم و اساسی در فرایند بودجه‌ریزی شرکت‌های مذکور صورت گیرد که قدم اول آن، احیای نقش مجامع شرکت‌های دولتی در تصویب بودجه شرکت‌ها و سلب اختیارات سازمان برنامه و بودجه در این زمینه است. در جریان این اصلاحات، نقش مجلس شورای اسلامی از تصویب‌کننده بودجه شرکت‌های دولتی به ناظر اصلاح می‌شود و بودجه شرکت‌های مذکور و عملکرد آن، به اطلاع نمایندگان مجلس می‌رسد.

۱. برای مطالعه بیشتر رجوع شود به گزارش «شرکت‌های دولتی»: ۴. بودجه‌ریزی» مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل ۱۷۹۶۷

پیوست

جدول صورت منابع و مصارف شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت در
براساس ماده (۱۸۲) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

(هزار میلیارد ریال/ درصد)

تغییرات نسبت لایحه ماده (۱۸۲) به ماده (۱۸۲)	لایحه	ماده (۱۸۲)	مصارف	تغییرات لایحه نسبت به ماده (۱۸۲)	لایحه	ماده (۱۸۲)	منابع
۴	۱۵۱۶۳	۱۴۵۵۷	هزینه‌ها	۶	۱۶۳۰۶	۱۵۳۸۶	درآمد
۴	۱۱۶	۱۱۲	مالیات	۲۷	۶۹	۵۴	اعتبارات هزینه‌ای
۱	۱۴۸	۱۴۶	۵۰ درصد سود ویژه	۱۶	۳۴۳	۲۹۶	اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای
۷	۱۰۱	۹۴	سود سهام	۱	۱۱۶۳	۱۱۵۱	تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی
۰	۰.۵	۰.۵	سایر حساب‌های تخصیص سود	۹	۷۴۰	۶۷۹	وام‌های خارجی
۷	۱۲۲۳	۱۱۴۲	بازپرداخت تسهیلات بانکی و سایر وام‌های داخلی	۰	۶۶۱	۶۶۱	دارایی‌های جاری
۱۴	۳۵۰	۳۰۷	بازپرداخت وام‌های خارجی	۵	۳۰۳۲	۲۸۹۸	سایر دریافت‌ها
۰	۱۳	۱۳	وجوه اداره شده				
۳	۹۳۰	۹۰۲	بازپرداخت ودیعه بدهی‌ها و سایر بازپرداخت‌ها				
۱۰	۴۸۰۴	۴۳۸۷	هزینه‌های سرمایه‌ای				
۱	۵۸	۵۸	افزایش دارایی‌های جاری				
۵	۲۲۹۰۸	۲۱۷۱۸	جمع				
۰	۵۹۳	۵۹۳	کسر ذخیره استهلاک منظور در هزینه جاری				
۶	۲۲۳۱۴	۲۱۱۲۵	جمع کل	۶	۲۲۳۱۴	۲۱۱۲۵	جمع کل

مأخذ: محاسبات پژوهش.

منابع و مأخذ

۱. لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.
۲. قانون بودجه سال ۱۴۰۰.
۳. قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی.
۴. گزارش نظارتی در خصوص نحوه اجرای قانون الحاق یک تبصره به ماده (۱۸۲) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی (بررسی بودجه شرکت‌های دولتی ۱۴۰۰/۹/۲۰)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل (۱۷۸۹۴).
۵. گزارش بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور ۶. بودجه شرکت‌های دولتی (۱۳۹۹/۱۲/۲۶)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۷۲۹۵.